

Védjük meg a gyermekeinket!

*Az LMBTQI+ közösség társadalmi elfogadottsága az uniós felmérések adatainak
összehasonlító elemzésében*

JELIGE: ÁRM323

Lezárás dátuma: 2022.11.29

Tartalom

Bevezetés	1
1. Fogalmi kérdések a téma értelmezésének szempontjából.....	3
2. LMBTQI+ közösség helyzete a hazai és a nemzetközi kutatások tükrében	7
2.1. Diszkrimináció a hazai szakirodalom áttekintésében.....	8
2.2. LMBTQI+ közösség ismérvei a nemzetközi kutatások tükrében.....	15
3. Mit mutatnak a mérések? - LMBTQI+ közösség társadalmi elfogadottsága	20
3.1. Előszó a kutatáshoz	20
3.2. A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2015” (Special Eurobarometer 437) eredményeinek jellemzése	22
3.3. A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2019” (Special Eurobarometer 493) eredményeinek jellemzése	26
3.4. A magyarországi adatok összehasonlító elemzése a 2015. és 2019. Eurobarométer mérésekből nyert adatok másodlagos elemzésével	29
Összegzés.....	33
Irodalom.....	35

Bevezetés

A szexuális kisebbséghez tartozó egyének, közösségek és szubkultúrák a szexuális orientáció széles spektrumán helyezkednek el, hiszen az elmúlt évtizedek kutatásai számos tézist állítottak fel azzal kapcsolatban, hogy a nemi skála két pontjánál, azaz a férfi és női biológiai nemeken kívül sokszínűbb, komplexebb az emberi faj.

A társadalmi vitákban naprakész és egyben tabutéma is az LMBTQI+ kisebbséghez való tartozás. A leszbikusok, meleg, biszexuálisok, transzneműek, queerek és interszexuálisok jogi helyzete, szakpolitikai megítélése, egészségügyi ellátása, oktatásügyi helyzete erősen diszkriminált a stigmák, skatulyák, előítéletek erős megléte miatt.

Kutatásom azon *hipotézisemen* alapszik, mely szerint az LMBTQI+ egyének és közösségek megítélése generációról generációra változik, helyzetük javul az Európai Unióban, így Magyarországon is. A médiumok által képviselt LMBTQI+ filmek, sorozatok, ezek mérhetően növekvő fogyasztása, a közösségi média nyitott, coming out-ra és elfogadásra biztató platformjai, az információ gyorsabb és nagyobb mennyiségű áramlása, a latencia korszakának elmosódása, a személytelenebb, lazább kapcsolatok az urbanizációs folyamatokban mind-mind támogatóan hatnak az ellentábor által LMBTQI+ propagandának nevezett folyamat térnyerésének, értékeinek legitimációjára.

Eredeti *kutatási kérdésemben* a 13-15 év közötti tinédzserkorosztály attitűdmintázatát mértem volna fel a szexuális orientációkkal kapcsolatosan, azaz a pozitív, negatív és semleges konnotációk tükrében. Az ehhez készített online kérdőív és osztályon belüli kortárskapcsolatok feltérképezésére szolgáló szociometria adataiból nyert információk összehasonlításából szerettem volna megvilágítani az LMBTQI+ tanulók, tinédzserek szociális helyzetét. A kutatási kérdésemet, hogy hogyan és miért változik vagy stagnál a homofób, transzfób megítélése az egyéneknek, közösségeknek, nem sikerült megválaszolni, mivel a kutatásban részvételre felkért iskolák, osztályok a kezdeti támogató hozzáállást követően elmaradoztak, nem adtak választ, a szülői belegyező nyilatkozatok egy-két kivétellel, de nem érkeztek vissza, a kutatási ütemtervben meghatározott időpontokból kicsúsztam, válaszadás hiányában sem online, sem személyesen nem sikerült a fővárosi magániskoláktól, alternatív pedagógiai irányzatokra építő intézményekbe gyermekeiket járató szülőktől információt nyernem arról, mit is gondol a magyar társadalom az LMBTQI+ gyermekekről.

2012-ben kormányváltás volt Magyarországon. Azóta meghozott kormányrendeletek, törvények negatívan diszkriminálták az LMBTQI+ közösséget, kirekesztő módon

gyűlöletbűncselekmények áldozatai lettek a közösség tagjai, s míg a kutatások, felmérések szerint a magyar társadalom nagyobb része elfogadó a mássággal szemben, addig a konkrét kérdések megjelenése esetén, legyen az egyenlő házasság, örökbefogadás, a megkérdezettek jelentős része elutasítónak válik. Ráadásul az adott ország politikai, vallási és gazdasági helyzete és a másság elfogadása között korreláció áll fenn. Vallásosság csökkenése, gazdasági növekedés, elfogadást erősítő politikai erők esetén nő a társadalom pozitív attitűdmintázata, tehát az elfogadás nem csak az egyénen múlik, ugyanakkor a vizsgálatom elején bemutatott hazai és nemzetközi kutatások rámutatnak arra is, hogy a nem, az életkor, az iskolázottság, és a jövedelem is befolyásolja az egyéni attitűdöt (*Pew Research*, 2021).

A magyar 2011. évi CXCV. köznevelési törvény 1§ (2) alapján a köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód, valamint a fenntartható fejlődésre és az egészséges életmódra nevelés határozzák meg. Ennek megvalósulása vagy meg nem valósulása tetten érhető az iskoláskorú LMBTQI+ tanulók iskolai, szociális, oktatásjogi helyzetében. Miközben az Európai Unió Alapjogi Chartájának 14. cikke az oktatáshoz való jogot, 20. cikke az egyenlőséghez való jogot, 21. cikke pedig a nemi alapú megkülönböztetéstől való mentességhez való jogot fogalmazza meg.

Módszertan

A legelsőként említett kutatási kérdésekre a választ online kérdőív és szociometria által kerestem volna meg, de a kutatásban felkért szülők inaktivitása miatt új módszert és megközelítést kellett választanom.

A téma elvetése, a kutatás kezdeti fázisában felbukkanó ellenállás oka, háttere izgalmas kérdéssé nőtte ki magát. A diszkriminációval, LMBTQI+ közösséggel kapcsolatos kvantitatív méréseket, attitűdvizsgálatokat kerestem fel. Ezek közül az Eurobarométer felmérések legutóbbi két mérését választottam ki, és az itt kapott eredményeket hasonlítottam össze az adatok másodlagos felhasználásával. A 2015-ös és 2019-es mérések eredményei nem csak a legfrissebbek, hanem az elmúlt évtizedet is átfogó indikátorok is. A kvantitatív adatok ugyanakkor szorosan kapcsolódnak a dolgozatom első részében bemutatott hazai és nemzetközi empirikus mérések eredményeihez is.

Az Eurobarométer felmérések 2012-től napjainkig gyűjtött adatainak elemzésével sikerült megvizsgálnom mind az Európai Unióban, mind Magyarországon az LMBTQI+ személyek, tanulók társadalmi elfogadottságát, iskolai helyzetét és az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértékét. Az uniós LMBTQI+ felmérések közül a 2015-ös és a

2019-es év adatainak összehasonlító elemzésével válaszolom meg az attitűdváltozásokkal és stagnálásokkal kapcsolatos kérdéseimet, elvetve vagy bizonyítást nyerve a generációsfejlődés, pozitív változás hipotézisét.

Sándor Bea szerkesztésében megjelent 2019-es Országos Iskolai Környezet Kutatás eredményeiben kiemelt szerep jutott az LMBTQI diákok helyzetének feltárására (Sándor, 2019). Mind a mérés, mind a kiadvány tartalmazta az UNESCO 2016-os álláspontját, melynek értelmében a hátrányos és erőszakos megkülönböztetéstől mentes befogadó és méltányos oktatáshoz minden gyermeknek joga van. Ezzel ellentétben a magyarországi felmérések homofób, transzfób, igazságtalan iskolarendszer képét vázolták fel, melyekben az emberi jogok sérülnek nap, min nap. Nicholas Kent és Jacob Poushter összefoglaló riportjukban hasonló következtetésekre jutottak a világ összes országának összehasonlító vizsgálatában, ahol nem csak a minőségi oktatást megcsorbító negatív sztereotípiákra hívták fel a figyelmet, hanem ajánlásaikban a magyar kutatásban is megfogalmazott kiutakra, megoldásokra fókuszáló stratégiai alternatívákkal megegyező álláspontra jutottak (Pew Research, 2020).

A mindennapi életben a szexuális kisebbségekhez tartozó egyének jogi sérelme, jogorvoslat nélküli léte, tisztességes eljárásban való részesülésük hiánya miatt különösen fontos a döntéshozók figyelmének felkeltése, a társadalmi párbeszéd elindítása, a sztereotípián alapuló bűncselekmények, előítéletek épülő bántalmazások számba vétele, s mindezt már gyermekkorban, iskoláskorban, az ifjúság által képviselhető prevencióban, tudatos nevelésben-oktatásban.

1. Fogalmi kérdések a téma értelmezésének szempontjából

A vizsgálatom során leggyakrabban előforduló **LMBTQI+** mozaik betűcsoport a különböző szexuális orientációjú, a heteroszexuálistól eltérő irányultságú csoportokat és egyéneket jelöli. A **szexuális orientáció** alatt azt értem, hogy az egyén irányultságának megfelelően képes más vagy vele azonos nemű társ iránt szerelmet, szexuális vágyat érezni, intim vagy szexuális kapcsolatot létesíteni. A **nemi identitásunk** ahhoz a viszonyuláshoz kapcsolódik, mely szerint önmagunkat milyen neműnek tituláljuk, azaz biológiai (születési) nemünkkel megegyező vagy attól eltérő, azzal nem megegyező.

A betűcsoport első eleme a **leszbikus**, az a nő, aki emocionálisan és szexuálisan is nőkhöz vonzódik. A **melegek** azok a férfiak, akik fizikailag és érzelmileg is férfiakkal, azaz saját nemükhöz vonzódnak. A **biszexuálisok** különböző nemű emberekhez vonzódnak, míg a T betű a **transznemű** emberekre vonatkozik, akiknek a nemi identitása nem egyezik meg a biológiai

nemükkel. A queerek ellenzik a **heteroszexuális (cisznemű)** felfogásra, dominanciára épülő megkülönböztetéseket, azok a személyek, akik nem tudják vagy nem akarják meghatározni nemüket, illetve úgy határozzák meg magukat, mint a többségi társadalomtól eltérők. Az **interszexuálisok** olyan egyének, akik biológiai értelemben mindkét nem (férfi, nő) nemi jellegeit magukon viselhetik (hermafrodita). A plusz jel jelentése pedig arra utal, hogy a társadalom sokszínű, nem bináris és a társadalmi normákon kívül esve is létezik számos szexuális orientáció és nemi identitás, s mint kisebbségért, jogaikért, az LMBTQI mozgalom küzd. Ide tartozhatnak az aszexuálisok, akikben nincs vágy szexuális kapcsolat létesítésére, a pánszexuálisok, akik bármely nemhez, identitáshoz tudnak vonzódni, vagy éppen a cross-dressinghez tartozó személyek, akik vonzódásukban heteroszexuálisok, de az ellenkező nem ruhadarabjait szeretik viselni.

A cisznemű emberek megfelelnek társadalmuk diktálta nemi normáknak, szerepeknek, valamint nemi identitásuk megegyezik születéskori biológiai nemükkel. A **cisznormativitás** szinonimája a heteronormativitásnak, mivel a heteroszexualitást és a születéskori nem elfogadását, azzal való megegyezést tekinti egyedül normálisnak, és ezen társadalmi konstrukció hierarchikus viszonyrendszert teremt a különböző szexuális irányultságok között. Az **előbújás (coming-out)** többek között egy heteronormativitáson alapuló fogalom, hiszen a heteroszexuálisoknak nem kell szexuális irányultságukról feltárulkozó jelentést adniuk, ráadásul az LMBTQI+ tagoknak életük során többször is elő kell bújniuk egyéni döntés vagy kényszer hatására.

A **nemi önkifejezés** során az egyén kifejezheti nemi identitását, mely megjelenhet öltözködésben, hajviseletben, viselkedési mintázatokban, megnyilvánulásokban verbálisan és nonverbálisan is. Bár a bináris nemi rendszer alapján csak férfiak és nők léteznek, azaz a társadalmi rendszerben, kultúrában csak ezen két kategóriába kerülhetnek az emberek, a társadalmi nem, azaz a gender fogalmának, mint társadalmi konstrukció megszületésével a férfi-női szerepekben, tulajdonságokban való gondolkodásunk komplexebb lett a nem bináris identitások és önkifejezések integrálásával.

A szexuális orientációk és megélésükhöz kapcsolódó fogalom még a **nemi nonkonformitás**, melynek során az egyén nem felel meg a nemével kapcsolatosan feltételezett társadalmi elvárásoknak például a viselkedés, a belső tulajdonságok vagy éppen a külseje által. Az LMBTQI+ emberek szinte kivétel nélkül nemi nonkonformitást élnek meg a többségi társadalom tagjaitól jövő zaklatások miatt is.

Szükségesnek érzem még ezen zaklatások különböző formáinak a definiálását, valamint a gyermekek, LMBTQI+ fiatalok elleni zaklatások fogalmi rendszerét tisztázni az adatelemzés szempontjából is.

A **diszkrimináció**, azaz a hátrányos megkülönböztetés során az LMBTQI+ embereket szexuális orientációjuk, nemi identitásuk, nemi önkifejezésük, biológiai nemi jegyeik miatt éri jogi vagy hétköznapi értelemben igazságtalan bánásmód.

A különböző szexuális irányultságokkal kapcsolatos **fóbiák** más és más csoportokat érintenek különböző intenzitással. Minden esetben alaptalan gyűlöletről, **intoleranciáról** beszélünk. Ilyen lehet a homofóbia a meleg, leszbikusok és biszexuálisok ellen, a transzfóbia a transzneműek ellen, az LMBTQI+ fóbia, mely kiegészül az előző fóbiákat egyesítve minden nem hagyományos nemi szerepet jelentő szexualitással szemben. Ez a **szexizmus**, melyet heteronormativitás, cisznormativitás fogalmával rokonértelműen kezelnek, mert célja elhitetni azt a képzetet, miszerint csak a heteroszexualitás elfogadott, egyedül normális a társadalmakban.

Mint az látható lesz az Európai Unió felméréseiből, a **zaklatás** spektruma igen széles. Ezen viselkedés sértő, megfélemlítő, megalázó lehet alkalmasszerűen vagy rendszeresen. Verbálisan, fizikálisan, online térben is el lehet követni a zaklatást, melynek intézményen belüli, intézményi hierarchián, erőfölényen alapuló formája a bullying, azaz a bántalmazás.

A **gyűlölet-bűncselekmények** alapja az **előítélet**, melynek során a szexuális irányultsággal, nemi identitással kiváltott ellenséges érzés szóbeli erőszakba, tettlegességbe vagy éppen gyűlöletre való uszításba torkollik.

Az **erőszak**, a diszkrimináció miatt, az azt elszenvedő alanyok áldozattá válnak. Ráadásul ha az állami intézmények, szociális ágazatok, független szakemberek is másképpen, sértő módon, akár nem nyíltan, tehát passzívan élnek a zaklatás valamely formájával az alannal szemben, akkor másodlagos áldozattá válásról beszélünk.

Míg az átnevelő, más néven **reparatív terápiák** káros és hamis módon igyekeznek elnyomni, tagadni, megváltoztatni az LMBTQI+ egyének nemi identitását és szexuális irányultságát, addig az **affirmatív** pszichológia képviselői az adott ország, társadalom kulturális hatásainak figyelembevételével támogatják az LMBTQI+ emberek nemi identitásának elfogadását, szexuális irányultságának megismerését.

Már-már közkeletű vélekedés, hogy az oktatási intézmények konzerválják az egyenlőtlenségeket, és ugyanígy életben tartják az előítéleteket, az LMBTQI+ emberekkel, tanulókkal szembeni diszkriminációt. A különböző társadalmi nemi szerepekhez kötődő

elvárásokat megsértik az LMBTQI+ gyermekek is az iskolában, és emiatt verbális és fizikai agresszió céltábláivá válnak.

Ha egy fiú "túl lányosan" vagy egy lány "túl fiúsan" viselkedik, az adott társadalom normáihoz képest, akkor a nemi önkifejezése eltér, normát szeg. De a lányok abban az esetben is normaszegővé válnak közösségükben, ha a fiúkkal egyenlő bánásmódot követelnek, akár csak a 18 éven felüli felnőtt társadalom női tagjai. A transzemberek megkérdőjelezzik a társadalmi nem biológiai nemmel való megfeleltetésének egyébként is téves fogalmi viszonyát. Az interszex gyermekek, emberek létezése a nemi-bináris elképzelést teszik kétségessé, nem véletlen, hogy az orvosi kezeléseket a társadalmi normák szerint végzik el.

A gender-ideológia ellenes szakpolitika hatására nem csak az iskolai felvilágosításból vették ki az LMBTQI+ témakört, és hallgattatták el az ezzel kapcsolatos társadalmi párbeszédet, hanem a szexuális kisebbségekhez tartozó fiatalokat, iskolásokat érő zaklatás fenntartásához és az arról való nem tudomást vevést tartották és tartják fenn a mai napig is.

Az **előítéletességen alapuló zaklatás** egyik formája az iskolai zaklatás, iskolai közegben elkövetett LMBTQI+-ellenes erőszak. Az interszex gyermekekkel szemben állami erőszakról beszélhetünk, melynek során a fizikai állapotuk miatt tabusítással és medikalizálással kényszerítik beleegyezés nélkül nemi identitásba.

A **párkapcsolati erőszak és a családon belüli erőszak** fogalmai is előkerülnek az adatelemzések során, miközben a média proaktív, pozitív, kisebbségek ábrázolásra törekvő irányvonalai is.

A **mikroagresszió** definícióját is használok kutatásomban, melynek lényege, hogy az áldozat különböző üzenetek formájában szembesül a zaklató sokszor nem is tudatos, előítéleteit felszínre hozó sértő, bántó, kínos, tolakodó, udvariatlan, sokszor tájékozatlanságból fakadó kérdései, viccei, utalásai, kijelentései által.

Ennél is nehezebb folyamat a beleegyezés nélküli előbújás, outolás, amikor kikényszerítik az egyénből vagy feltárják nemi identitását, szexuális beállítódását mások előtt, a beleegyezése nélkül.

Végezetül pedig a transznemű emberekkel kapcsolatos fogalmakat tisztáznám, mivel mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalom közös álláspontja szerint a legnehezebb és legkiszolgáltatottabb helyzetben ez a csoport áll az LMBTQI+ közösségen belül.

A **transzneműek** a biológiai nemükkel ellenkező nemmel azonosulnak, eszerint is kívánják életüket alakítani, formálni jogi és medikalizációs folyamatok segítségével. Ezeket a folyamatokat összefoglaló néven tranzíciónak nevezzük, melybe beletartozhat a név megváltoztatása, a külső átalakítása, hormonkezelés, műtéti beavatkozás is. Ha a nevét és a

nemével kapcsolatos adatokat meg tudja változtatni minden okmányában, akkor a nem jogi elismeréséről beszélhetünk. Magyarországon 2020. óta ez ismét nem lehetséges.

2. LMBTQI+ közösség helyzete a hazai és a nemzetközi kutatások tükrében

Jelentős különbség vehető észre a magyarországi és a nemzetközi LMBTQI+ kutatások, kutatási kérdések, kiadványok között.

Egyrészt a hazai kutatások elsődleges megvalósítója és fő támogatója a *Háttér Társaság* *Lelkisegély és Információs Szolgálat*a és *Jogsegélyszolgálat*a, mely szervezet a 2017. LXXVI. törvény alapján külföldről támogatott egyesületnek minősül, miközben a nemzetközi szintén jelentős a belföldi és nemzetközi szervezetek száma, LMBT vizsgálatok támogatottsága, és a társadalom nagy részét elérő megmozdulások aktivációs szintje is.

A kevés és korlátozott hazai felmérés kutatási fókuszában az LMBTQI+ kisebbség tagjait érő diszkrimináció, hátrányos helyzetbe kényszerítés mértékének felmérése áll, valamint a csoport tagjai által létrehozott szubkultúra jellemzői. Ez nem meglepő, hiszen Magyarországon sem a kommunizmus éveiben, sem a szocializmus évtizedeiben nem lehetett homoszexualitásról beszélni. A rendszerváltást követően a magyar társadalom reménye és vágya nem csak a gazdasági, demográfiai, társadalmi pozitív változások felé irányult, hanem a nyitott társadalom képének realizálásának irányába is, habár az előítéletesség, a diszkrimináció magas szintje ennek a célnak megghiúsulását eredményezi napjainkban is. Egyelőre az LMBTQI+ kérdések, témák valamely nagyobb kutatás mellékszálaként jelennek meg, mint iskolai bántalmazás, online tanulás, tankönyvi ábrázolás, egészségügyi ellátás stb.

A nemzetközi kutatások repertoárja szélesebb, differenciáltabb, hiszen az LMBT téma genetikai vizsgálataitól kezdve minden társadalomtudomány aktív résztvevője az objektív, hiedelmeket megcáfoló LMBTQI+ kutatásban. Ezt a pluralista szemléletmódot a 2.2. fejezetben mutatom be.

2.1. Diszkrimináció a hazai szakirodalom áttekintésében

Az alábbiakban bemutatott munkákban a magyarországi rendszerváltás utáni évtizedekben ezen szexuális kisebbséggel kapcsolatos negatív előítéletek, és azokon alapuló diszkrimináció mindennapi életben intenzíven jelenlévő folyamata elevenedik meg.

Az előítéletekre épülő sztereotip gondolkodásunk, mely diszkriminatív cselekedetekhez vezethet, már gyermekkorunkban elsajátítjuk. Ennek ’’mertoni’’ elméleti megközelítését újra és újra felismerhetjük a kutatási mintákban. *Robert K. Merton* a többségi társadalmat négy kategóriába osztotta fel az alapján, ahogyan attitűdjeik által viszonyulnak a kisebbséghez: liberálisok, liberálisok széljárásnak megfelelően, bigottok és vállaltan diszkriminatívak (*Anthony Giddens*, 2003).

Az iskolai környezetet felmérő kutatások közül kiemelném a 2016/17-es tanévben készített kérdőíves felmérést. Ezt az online kérdőívet 919 magát az LMBTQI+ közösséghez tartozó egyén töltötte ki. A felmérés nem reprezentatív és oksági viszonyokat sem tükröz, ugyanakkor a 13 és 21 év közötti diákok tapasztalataiba enged bepillantást (*Sándor*, 2019).

A kutatás kérdéseinek nagy részét attitűdöket feltérképező formában, a saját kutatásomban is feltettem. A felmérés során korrelációt mutattak ki a szexuális orientáció miatti verbális és fizikális zaklatás és alacsony továbbtanulási szándék, iskolakerülés emelkedése, rossz tanulási eredmények, magas depresszió között. Ugyanakkor az egyén és közösség viszonyának szempontjából figyelmet érdemel, hogy a támogató pedagógusok, inkluzív tananyagok, a különböző szexuális orientációkkal kapcsolatos pozitív tartalmak, a zaklatás és bántalmazás elleni iskolai szabályzatok és gyakorlatban is alkalmazott protokollok az LMBTQI+ diákok minden iskolai területén (biztonság, érdemjegyek, pályaorientáció stb.) egyértelmű javulást, pozitív attitűd erősödését hozta magával. Arra sajnos nem tért ki a kutatás, hogy a kortárs szociális háló, médiatartalmak, vagy éppen pozitív attitűdök milyen hatással vannak az egyénekre (*Sándor*, 2019).

A fentebb említett vizsgálat javaslatokkal is élt a segítő szakmában dolgozók, a pedagógusképzők, az oktatási intézmények, és kiemelten a kormányzat részére. Ez utóbbi nem véletlen, hiszen a *2011. évi CXC törvény 9. & (12)* értelmében a biológiai nemtől való eltérésről, a nemmegváltoztatásról és a homoszexualitásról beszélni a nevelési-oktatási intézményekben tilos. Az előbb említett területeket nem tartalmazó programokat a szexuális felvilágosítás témakörében a *2011. évi CXC törvény 9/A §* alapján csak a jogszabályban meghatározott, nyilvántartásba vett szervezetek tarthatnak.

Ezek a jogszabályok azért is káros hatásúak, mivel a társadalmi globalizálódás ellenére egyelőre az oktatási rendszer a nemi hovatartozás, orientáció miatti egyenlőtlenséget a kulturális újratermelés végett rögzíti, megszilárdítja (Giddens, 2003).

A fentebb bemutatott 2017-es vizsgálat felhívta a magyar oktatási rendszer és társadalom figyelmét arra, hogy az előítéletesség, iskolai bántalmazás létező és komolyan veendő jelenség hazánkban is. A 2020 májusában indított kérdőíves felmérés során az adott tanév helyzetképét és a Covid-helyzet hatásait is vizsgálták (Tihanyi, 2020).

A mintavétel alapján a következő adatokat tekintem kiemelendőnek: *a válaszadók 65%-a 20 éve dolgozik iskolában, 72% általános iskolásokkal foglalkozik (Tihanyi, 2020).* Arra a kérdésre, hogy fontos-e fellépni a kisebbségeket érintő iskolai zaklatás ellen, a válaszadók 70% mondott egyértelmű igent. Ugyanakkor az ehhez szükséges feltétel és eszközrendszert kevésbé ismerték, vagy alig használták a válaszadók, saját bevallásuk szerint. Ilyen lehet egy protokoll kidolgozása, felelősök kijelölése, tananyagba illesztett téma megvitatása. A résztvevők a tanárképzés ebbéli hiányosságát, a továbbképzések szűk terét, a túlterheltséget és a támogatás hiányát jelölték meg a kisebbségek elleni zaklatás elleni tudatos fellépés megvalósításának akadályaként (Tihanyi, 2020). A kutatás érdeme, hogy a Covid- helyzet miatt kialakult digitális tanrend és iskolai zaklatás mértékét is vizsgálta.

Ezt a kutatást megelőző, de ehhez válaszként is kötődő két fontos kutatásnak tekintem a 2012-es homofóbia megjelenése a tankönyvekben, és a 2018-as LMBTQI+ tartalmakat tankönyvekben felmérő vizsgálatokat is.

2011/12-es tanévben a köznevelésben országszerte használt tankönyveket vizsgálta meg Takács István Károly. Mindössze 32-ben jelent meg az LMBTQ+ téma, és az is kivétel nélkül diszkriminatív módon (Takács, 2012).

A 2018-as kutatásban újra vizsgálat tárgyává tették a szexuális kisebbségek tankönyvekben való megjelenését, megítélését. A kutatás alapja a NAT és a kerettantervek által meghatározott LMBTQI+ témát tartalmazó témakörök és azokat feldolgozó tantárgyak lettek. A magyar nyelv és irodalom, a történelem és a biológia tantárgyak könyvei tartalmazták a legtöbb említést. A vizsgált 176 könyvből 21 tett említést a szexuális kisebbségekről, de ezek egyike se adott több információt pár mondatnál. Csak hetero,-homo,- és biszexuális irányultságot említettek meg. A könyvekben heteronormatív szemlélet érvényesült. Mivel az EMMI 2012-es magyarországi vállalása arról szólt, hogy a szexuális irányultság, nemi identitás fogalmának tisztázása az Etika tantárgy tanításán belül valósul meg, a kutatás kitért ezen tankönyvek vizsgálatára is. Az akkor forgalomban lévő 16 etika tankönyvből mindössze 1 tartalmazta a biológiai nem és nemi identitás eltéréseivel kapcsolatos információkat (Bauer, 2020).

A gyermekek nemi sokszínűségével kapcsolatos negatív társadalmi attitűdök az iskolatársak és iskolai dolgozók részéről is megnyilvánult az eddig felsorolt kutatásokban. A végső konklúzió minden esetben az volt, hogy az előítéletesség ellenszere a tudatosság növelése lehet mind a kortársak, mind a képzésben részt vevő pedagógusok esetében. Egyetlen esetben sem lehet eltekinteni attól, hogy gyermekek a vizsgálat tárgyai, akiket jogsértő módon bántalmazás, erőszak, lelki, verbális, mentális vagy valós, fizikai sérelem ér. A szexuális kisebbséghez tartozó iskolások védelme egyben a gyermekvédelem kiemelten kezelendő területe. A *gyermekek nemi sokszínűségével kapcsolatos társadalmi attitűdök megváltoztatása* című projekt fontos alapja az általam összeállított kérdőíves kutatásnak.. A kortárs közösség létrehozását, a saját szerep megerősítését kiemelten fontosnak tekintem (Bálint, Dudits, Sándor, Tihanyi, 2021).

A tanulmánykötet alapfogalmak definícióját, típusait és hatásait tárja az olvasó elé. Kutatásom szempontjából néhány fontos tételt említenék itt meg:

Az egyik a kortársak körében történő előítéleten alapuló iskolai bántalmazás és/vagy zaklatás hatása, azaz magának a diszkriminációnak már a végig nézése is stresszt és önértékelési zavart okoz, és egyben üzenetet hordoz, mely szerint a társadalmi csoportok alkotta hierarchiában egyenlőtlenség áll fenn, a meghatározott biológiai nemektől társadalmilag elvárt szerepek be nem tartásának következményei, retorziói vannak (Bálint-Dudits-Sándor-Tihanyi, 2021).

A másik, hogy az oktatási közegekben magas arányban van jelen a homofóbia, és az ebből fakadó agresszió olyan tanulókat is érint, akik nem LMBTQI+ csoport tagjai, csak a társak megítélése, sztereotip gondolkodása szerint tartoznak oda. A transz fiatalok helyzetét a szakirodalom általánosságban véve is súlyosabbnak ítéli meg, mint LMB társaikét (Bálint-Dudits-Sándor-Tihanyi, 2021).

A projekt kiemeli az általam is tanulmányozott többségi médiában és közösségi oldalakon pozitívan szereplő LMBTQI+ közösség megjelenésének jelentőségét. Ugyanakkor érdekes jelenségre is felhívta a figyelmet, mégpedig a mikroagressziók jelentőségére. Ezek olyan lekezelő, ellenséges, tudatosan vagy figyelmetlenségből létrehozott kérdések, melyek egyrészt tartalmazzák a kérdező előítéletét, tudását, másrészt sértő vagy kínos érzést okozók. A mindennapi társalgás során az emberek nagy része ezt észre sem veszi (Bálint-Dudits-Sándor-Tihanyi, 2021, 39 p).

A gyermekek szoros részei mikroszociológiai környezetüknek, elsődleges szocializációs színterüknek a családnak. A számtalan családmodell mellett, melyek természetes részei már a modern állam fogalmának (nukleáris, egyszülős, többgenerációs), létezik egy olyan típus is, melyet a szakirodalom szivárványcsaládnak nevez. Az azonos nemű családok elismertsége

jogilag egyenlőtlen, és időnként csak az egyik szülőt fogadja el az oktatási intézmény gondviselőként (Sándor, 2010). Ezen családokhoz kapcsolódó attitűdmintázatokat sem vettek fel a fiatalok körében. Pedig a vizsgálatok azt mutatják, hogy az ilyen típusú családban felnőtt gyermekek pszichésen is egészségesek (Borgos, 2011), és a házi munkából is magasabb arányban veszik ki részüket, mivel látják a felnőttek részéről annak egyenlőbb eloszlását. Az is tény, hogy a szexuális orientáció és nemi identitás genetikai eredetű, független a környezet hatásaitól, a nevelési attitűdöktől, mintázatoktól (Rédai-Kövesi, 2018).

Nem kérdés, hogy a többségi társadalom heteronormatív, és ennek hatása erőteljes a gyermekek születésétől jelenlévő nemi szocializációra. A színek használata (kék, rózsaszín), a játékok válogatása (autók, babák), a viselkedés operatív kondicionálása (agresszió, sírás, együttműködés, alárendelés) mind-mind a férfi nem társadalmilag értékesebb voltát erősíti, és ezzel fenntartja a nemek közötti egyenlőtlenséget (Rédai-Kövesi, 2018). Fontos megemlíteni, hogy a pedagógusok és a családok hatása mellett a társak mediáló hatása (legyen pozitív vagy negatív) szintén jelentős mértékű (N. Kollár és Szabó, 2004).

Az alábbi két felmérés a következő fontos dolgokra hívja fel a figyelmet: a kamaszok médiafogyasztók, és az LMBT közösséghez tartozó rejtőzködő diákokban erős a félelemérzet. Rédai Dorottya felmérésében tizenéves fiúk pornónézési szokásaira derült fény (Rédai, 2015). Az interjúk során az egyik legérdekesebb információ az ún. "leszbipornó-filmek" népszerűsége jelentette. Ezek háttérben két vélhető okot is fellelt a szerző: a nők szexualitása felett, mint minden más területen is a férfi kontroll dominál, valamint a nők közötti szexuális viszony sajátos értelmezése, mely szerint az a férfiak öröme születik meg, ebből következően elfogadható a társadalom számára (Rédai, 2015). Ezek a megfigyelések az Eurobarométer felmérésekben is visszaköszönnék a lesbikus és meleg párok megítélésének különbségeiben. Az előítéletek iskolai megjelenésének vizsgálatában megjelenik dolgozatom hipotézise, miszerint a negatív attitűd-mintázatú közösségekben nem csak az előbújás lehetetlen, és folyamatos fenyegetettségérzést okoz, hanem a felvállalt LMBTQI+ tag is iskolai bántalmazás, zaklatás áldozatául eshet (Takács, 2007).

Az iskolai bántalmazás felmérésére időnként kísérletet tesznek Magyarországon is. A "bullying" jelenség nem új keletű. A kutatásoknak köszönhetően azonban már többet tudunk annak kialakulásáról, természetéről. Az attitűdmintázatok milyenségétől függetlenül szinte minden közösségben fellelhető a zaklatás valamely formája egyéni vagy csoportos szinten. Ennek óriási jelentősége van a szociogram térképére, a valóságban pedig a zaklató és a bántalmazott életére. A zaklatott egyén életének következő szakaszában, környezetváltás hatására egy másik kontextusban maga is bántalmazóvá válhat (Béres-Deák et al., 2016).

Sajnos az öngyilkosságok száma jóval magasabb az LMBTQI+ fiatalok körében, mint heteroszexuális társaik között, melynek oka nem a szexuális irányultság, hanem a bántalmazás okozta lelki és mentális fájdalom elviselhetetlensége (Háttér, 2015a). Az iskolai segítségkérés hiánya mögött a pedagógusok sztereotípiái, passzivitása, erkölcsi-vallási meggyőződése, a témához fűződő kényelmetlen viszonya, nehéz érzése is állhat (Háttér, 2015b, Takács, 2007). Ezért is fontos megvizsgálni a fejlődéslélektani szempontból a felnőttektől eltávolodó kamaszok, társaik felé forduló egyének megküzdési stratégiáit, lehetőségeit, közösségi viszonyait. Fontos tény azonban, hogy a köznevelési törvény Magyarországon meghatározza az intézmények jogi felelősségét a bántalmazások területén (Béres-Deák et al., 2016).

A kamaszközösségek vizsgálatánál megállapították, hogy a fiúk körében magasabb a zaklatások aránya, mint a lányoknál, de mindkét nem esetén a többségtől eltérő kirekesztése és a hatalommal való visszaélése dominál (Hadas, 2009). A fiúk irányában túl erősek a társadalmi elvárások, szigorúak a normák, így a férfiszerepnek nem megfelelő kortárs kiközösítése, bántalmazása az egyén hegemon maszkulinitását erősíti meg a csoport szemében, így a heteroszexualitás, mint egyetlen elfogadott orientáció védelmet nyer újra és újra (Rédai és Kövesi, 2014). A maszkulinitás normáihoz való szigorú visszatérés, ragaszkodás táptalaja is lehet a homofób, transzfób verbális megszólalásokhoz, olyan kommunikációt és viselkedést erősít fel, mely az elutasítás, diszkrimináció alapja (Budai et al, 2008).

Vizsgálatra választott csoportja a fiatalok (13-25 év közöttiek). A hormonális változások, a lelki krízisek és az identitáskeresés nehézségei mind áthatják ezt az énfelfejlődési korszakot. Erik Erikson szerint ebben az életszakaszban az egyén vagy megerősödik szerepeiben, identitásában, vagy izolálódik (Carver és Scheier, 2006). Csoportnyomás hatására senki sem akar különbözni, eltérni, "másnak" lenni (Háttér, 2015).

A testnevelés órákon sokkal előnyösebb lenne a heterogén csoportok létrehozása, azaz ahol a fiúk és a lányok együtt dolgoznak, sportolnak. Ez nem csak a nemek közötti különbségek erősítését csillapítaná, hanem az identitásból következő egyéni igényeket is segítené (röplabdázni szeret, nem focizni, inkább fiúkkal sportol csoportban stb.) (Háttér, 2010). A 2010-es kutatásban a válaszadó transznemű diákok 41%-a szóbeli, 13%-a fizikai, tanártól jövő bántalmazásról számolt be (Háttér, 2010).

A kamaszokkal foglalkozó tanároknak jobban kellene figyelniük saját, nemi sztereotípiákra épülő megjegyzéseikre, metakommunikációjukra. Egy sztereotip mondat (pl.: úgy hajítod el a kislabdát, mint egy lány) stigmatizáló lehet, a kamaszokat kirekesztésre tanítja, megbélyegzésre (Béres et al, 2016).

Az összegyűjtött tudás (információ, képességfejlesztés stb.) a hivatalos tanterv részei, azonban az iskolában is, mint kiemelendő szociális szintér, létezik egy ún. rejtett tanterv, mely tartalmazza az összes olyan tudást, melyet a hivatalos nem. Ide tartoznak a nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi normák, az identitással és szexuális orientációval kapcsolatos társadalmi értékek, kommunikáció, elvárások is. Ezek csapódnak le a kulturális hordozóeszközökön, mint a tankönyvekben (Kereszty, 2005).

Bár a nemi identitás, orientáció miatti bántalmazást a törvény tiltja, bünteti, a Háttér 2010-es kutatásában az is kiderült, hogy volt olyan intézmény, ahol a tanárnak pontosan ezért szüntették meg a jogviszonyát.

Minden hazai és más országbeli iskola számtalan olyan rendezvényt, ünnepet szervez meg évről-évre, melyek heteronormativitáson alapulnak. Ezek közül a legszembetűnőbb a szalagavató. Ezen az eseményen elkerülhetetlen, hogy az LMBTQI+ közösséghez tartozónak valló diákok szembesüljenek a közösségük, iskolájuk, osztálytársaik által biztosított vagy nem biztosított biztonsággal, illetve annak hiányával.

A transznemű emberek 91%-a tudta már középiskolás korában, hogy születési nemétől eltér vágyaiban, gondolkodásában, érzéseiben (Háttér, 2010). Ugyanakkor nem élhetnek születéskor meghatározott nemüktől eltérően, azaz rejtőzködniük életük minden színterén, így az oktatás világában is (Háttér, 2015).

A transznemű tanulók 29%-át érte diszkrimináció, 50%-át tettelesen is bántalmazták, valamint 24%-uk arról számolt be, hogy pedagógusai is a bántalmazók mellé álltak (Háttér, 2015). Ez egyben azt is jelenti, hogy az LMB közösséghez hasonlítva a transzneműek helyzete rosszabb. Ez a későbbiekben sem változik meg, hiszen Magyarországon a nemváltási folyamatot maguk a szakemberek (anyakönyvvezető, nőgyógyász, klinikai szakpszichológus) sem ismeri, és az állampolgárok számára félelmekkel teli tabu (Ombudsmani jelentés, 2016).

A témával foglalkozó hazai szakirodalom megegyezik abban, hogy a gyermekekkel foglalkozó nevelők, felnőttek, szakemberek felelőssége, példamutatása a tolerancia és elfogadás területén kiemelkedő. Ugyanakkor a kortársak szigorú tükröt tartanak, ha szerelemről, együttjárásról, párkapcsolatról van szó. A barátok, osztálytársak lehetnek közömbösek, irigyek, gúnyosak, meglepődöttek, azaz viselkedési mintáikban igen változatosak (Mészáros, 2011).

A lány és lány között kibontakozó szerelemmel kapcsolatban a kortársak közömbösebbek, mint a fiú-fiú közötti viszonyal. Utóbbi esetében verbális és fizikai agresszióval is szembe kell néznie a párnak. Ahogyan a heteroszexuális lányok is ritkábban és kevésbé alkalmaznak agresszív viselkedést LMBTQI-val kapcsolatos ellenérzéseik kifejezése gyanánt, ellenben a heteroszexuális fiúkkal, akiknél nyílt agresszív is lehet a melegséggel kapcsolatos ellenézés

kifejezése (Takács és Szalma, 2012). A kutatások azonban két fontos ténytet állapítottak meg: az egyik, hogy a tanulók annyira toleránsak vagy diszkriminatívak a szexuális kisebbségekkel kapcsolatban, amennyire a hagyományos nemi szerepekkel elfogadóak, vagy elutasítóak, a másik pedig, hogy a személyes ismeretség esetén, LMBTQI+ osztálytársat, barátot ismerő egyének inkább elfogadóak (Rédai, 2011).

Mindig az adott közösség határozza meg a nyilvános szerelem és ahhoz tartozó viselkedés elfogadható és nem elfogadható elemeit, a magánügy és közügy határait, de a kettős mérce, mely a heteroszexuális párok szabadabb érzelmi kinyilvánításait részesíti előnyben, a homoszexuális érzelmkinyilvánítás hátrányára, iskolai közegben nagyon is domináló, létező jelenség (Gregor és Rédai, 2015).

A meleg párok az érzelmek kinyilvánításával normakritikus szerepbe kerülnek, míg a heteronormatív szabályok által létező csoport, a többségi társadalmat képviselve, újratermelve, tükrözve, diszkriminálják, kirekesztik, megbüntetik egyéni és csoport szinten is a kisebbséghez tartozókat (Takács, 2011).

Egy kutatás egy érdekes ambivalenciára is felhívja a figyelmet: míg a tanulókat érdekli az LMBTQI+-val kapcsolatos információk, érdekességek, tudnivalók, addig a tanító és tanárképzésben résztvevő egyetemi hallgatók szerint erről nem lenne szabad az iskolákban beszélni (Mészáros, 2011). A szociológiában azonban a szexualitás fogalma, mind a hetero- mind a homoszexualitás esetén több, mint szexuális tevékenység, konnotáció (Rédai, 2012).

A szexualitás kapcsolódik a társadalom különböző intézményeihez is, mint jog, oktatás, vallás, egészségügy stb. Ennek ellenére az LMBTQI+ tanárok nagy része nem meri felvállalni önmagát, az önazonosság hiánya űrt hoz létre, egyrészt az LMBTQI+ diákok példa nélkül maradnak, másrészt a homofób, transzfób iskolai zaklatások során a tanártársak sem tudnak tapasztalt, önmagát vállaló kollégához fordulni (Mészáros, 2011).

2020-ban jelent meg először az Európai Bizottság részéről az első uniós stratégia, melynek célja, hogy 2025-ig az LMBTQI személyek esélyegyenlőségét biztosítsa jogi és pénzügyi intézkedésekkel, valamint a szivárványcsaládok EU egész területén való jogi elismerésén át, a homofób gyűlöletbeszéd bűncselekménnyé nyilvánításáig. (Európai Bizottság, 2020).

A hazai kutatásokban egy negatív, stigmatizált helyzetben lévő kisebbséget képvisel az LMBTQI+. Mind az oktatás, mind az élet más területein erősen bántalmazott, kirekesztett közösségről beszélhetünk. A homofobia erőssége, a negatív attitűdök, az iskolai bántalmazás jelenléte közös a fentiekben felvázolt tanulmányokban. A tanárok, a szülők, a felnőttek példamutatására, edukációjára helyezik a hangsúlyt. Habár a kortársak szerepének fontossága is felvetődik időnként, de nem mérés, csak valamely összefüggés, megérzés alapján.

A következő fejezetben a nemzetközi kutatások, szakirodalom segítségével gyűjtöm össze a kutatásomhoz nélkülözhetetlen eredményeket.

2.2. LMBTQI+ közösség ismérvei a nemzetközi kutatások tükrében

Vizsgálatom középpontjában a fiatal (13-25 év között) magyar állampolgárok, a köztük létrejövő kapcsolatok minősége, a közösségi lét megélése áll attitűdjeiknek megfelelően. A tinédzserek korszaka a fejlődéslélektani kutatások egyik központi tárgya, hiszen ebben az életszakaszban mind biológiailag, mind szociális és kognitív értelemben számos változáson esnek át az emberek, mindezt az identitáskeresés izgalmas és félelmetes szakaszában (*Cole és Cole, 2006*).

A kutatások elsősorban a miértekre keresik a választ, azaz a nem heteroszexuális identitásképzés okait keresik ebben az életkorban is. A genetikai okokra ikervizsgálatokkal (*Whitem et al., 1993*) és testvérvizsgálatokkal igyekeztek magyarázatot adni (*Bailey et al., 1995*). Biológiai alapként azonban ez nem adott magyarázatot az eltérő szexuális orientációk létezésére.

A terhesség kritikus időszakaiban a hormonok termelődése kihat a magzatok fejlődési lehetőségeire, ezért feltételezik, hogy a szexuális orientációk változataiért is ezek a biológiai folyamatok felelősek. Ezeket a vizsgálatokat állatokon végezték el, azaz hormonok beadásával vagy megvonásával figyelték meg az állatok megváltozó szexuális viselkedését (*Bohan, 1996*), de kielégítő magyarázatot itt sem lelhetünk.

Ha nem az öröklődést jelöljük meg oknak, akkor a tudományok másik magyarázata a környezet hatása lehet, azaz a válasz keresése arra, miképpen tanulható meg egy szexuális orientáció. Az egyik elméleti magyarázat szerint, ha az első pozitív szexuális élményt azonos neművel éli át az egyén, akkor a saját neméhez fog vonzódni, de ezt a hipotézist megdöntötte az a vizsgálat, mely szerint sok egyén azonos neművel szerzett első szexuális élménye után heteroszexuális orientációt választ (*Bohan, 1996*).

A stigma, a megbélyegzés önbeteljesítő jóslatával kapcsolatos az a kutatás, mely szerint az ellenkező nem tulajdonságai, amennyiben fellelhető az egyénben, akkor a társak különböző reakciói identitáskrizist okoznak és erősítik az egyénben az azonos neműekhez való vonzódást (*Bailey, 1996*).

Richard Troiden vizsgálatai során olyan modellt állított fel, mely által jobban megérthetjük a serdülők identitásképzésének világát (*Troiden, 1993*). A gyermekkori különbözőségérzése után

a nemi érés időszakában az egyének felismerik eltérő szexuális orientációjukat, de ez pszichés válságot okoz. Magány és kiközösítettség mellett a tagadás folyamata a leginkább jellemző negatív megküzdési stratégia ebben az életkorban (*Troiden, 1993*).

A társas kapcsolatok és a családi háttér milyensége fontos és befolyásoló tényező abban is, hogy a serdülők miképpen élik meg életre szóló identitásukat (*Savin és Williams, 1990*).

Tehát az örökletes tényezők mellett feltételezik a környezeti, társas hatásokat is. Ennek egyik nyilvánvaló formája a kulturális hatásokban keresendő, hiszen a társadalmak történetileg is igyekeztek szabályozni a nemi viselkedést, annak elfogadható és elutasítandó formáit a mai napig is (*Atkinson és Hilgard, 1999*).

Nem minden társadalomban megengedett a maszturbáció, a házasságot megelőző nemi élet, vagy éppen a heteroszexuálistól eltérő szexuális orientáció megélése. Például az új-guineai sambia törzs rendkívül megengedő, mintegy törvényesítették a biszexualitást (*Herd, 1984*). Ezzel ellentétben az USA vagy éppen Európa nyugati országai a szexualitás szabadságát tekintve meglehetősen korlátozóak. Ráadásul a nemek között mind viselkedésükben, mind attitűdjeikben nyilvánvaló különbségek mutatkoznak meg akkor, ha a szexuális vagy érzelmi hűtlenségről, párkapcsolati érzelmekről, nemi életéről kérdezik őket (*Buss, 1994*).

A szexualitás spektrumán elhelyezve az embereket a nemi orientáció, a nemi identitás, a nemi vágy, a szexuális viselkedés és romantikus vonzódás alapján helyezik el a kutatók. Ebből is látszik, hogy a túlzott leegyszerűsítést felváltja a komplexitás és ez az egyik magyarázata a folyamatosan bővülő LMBTQI+ mozaik betűelemeinek is.

A fejezetet a homoszexualitás kialakulásának okait kereső kutatások bemutatásával kezdtem, miközben maga Sigmund Freud sem értett egyet azzal, hogy a heteroszexualitást magától értetődőnek tekintik a tudósok (*Atkinson és Hilgard, 1999*).

Egy San Francisco-i felmérés eredménye a nemi nonkonformitás fogalmát vezette be a tudományos életbe (*Bell, Weinberg és Hammersmith, 1981a*), ugyanis a kutatásban résztvevő alanyok válaszaiban az egyetlen, ami felnőttkori homoszexualitás bekövetkeztét valószínűsítette, az a gyermekkori, nemre jellemző játékok elutasítása volt. Ezt egy követéses vizsgálat is megerősített 1990-ben, melyben a kultúrának, társadalmi elvárásoknak nem megfelelően, nem fiúsan viselkedő fiúk nemi orientációját vizsgálták felnőttkorukig (*Atkinson és Hilgard, 1999*).

Az evolúciós elméletek kutatói is egyetértenek abban, hogy a fajfenntartás szempontjából fontos viselkedés nem feltétlenül van beprogramozva az adott fajba, hiszen az imprinting során (az első órákban megtörténő bevésődés) faji határok átlépése történik (*Atkinson és Hilgard, 1999*).

A nemi szerepekkel kapcsolatos tevékenységek és azokban való részvétel, azaz a nemi konformitás és/vagy nonkonformitás jelensége sok társas kapcsolatra, identitásra, osztálytermi kommunikációra adhat. A kulturális hatásoknál már említettem, hogy a nemi szerepeinkkel kapcsolatosan világos elvárásai vannak a társadalomnak azzal kapcsolatban, hogy azok melyik nem képviselőinél kívánatosak (Giddens, 2003).

Hogyan és miért alakulhat ki változó tartalmú, de létező sztereotip nemi készlet a társadalomban? Erre a kérdésre az alábbi kutatások válaszolnak:

A gyerekek kódolják szüleik tudatos és tudattalan viselkedését is, de az azonos nemű felnőtt, mint követendő modell jelentősebb (Atkinson és Hilgard, 1999). Ráadásul a környezete jutalmazza is, azaz megerősíti szociálisan is a gyermeket, ha nemével azonos modelleket követ, a mintának megfelelően viselkedik (Bussey és Bandura, 1984). Később, serdülőkorban a kortárs kapcsolatok fontossá válásával, a felnőttek, szülők háttérbe helyezésével más kortársak lesznek a modellek, nem beszélve a szimbolikus modellekről, ami a média és a digitalizáció szoftvereit jelenti, az azokon közvetített, kognitívan és szociálisan is elsajátítható szerepeket (Atkinson és Hilgard, 1999).

Miközben a nemi szerepekben feltűnő különbségekre fókuszálunk, a kutatók szerint érdekesebb lenne a hasznos, értékes nőiesnek és férfiasnak vélt tulajdonságokat ötvözni, elsajátítani, mert általuk az egyének flexibilisebbek és jobban is alkalmazkodnak a külvilágból érkező ingerekre, stresszre (Atkinson és Hilgard, 1999).

A prepubertásnak és a serdülőkornak is megvan a saját fejlődési feladata, de egyben kiemelt időszak is minden fejlődési állomás közül, mert a legtöbb területen ekkor történik változás. A testkép változásaihoz való alkalmazkodás, a nemi szereppel való azonosulás, pályaválasztás, érzelmi függetlenedés a felnőttektől és a kortárskapcsolatok megélése csak néhány feladat, amivel serdülőként szembesülni kell (Cole és Cole, 2006).

A korai testképben történő változások és a nemi érés a fiúknál kedvező fogadtatásra talál, míg a lányoknál a környezet reakciójától, és az egyén stabilitásától függ annak megélése (Cole és Cole, 2001).

A csoporthoz tartozás érzése felerősödik, sőt szociális szempontból elsődlegessé válik a tinédzserek közösségi világában. A *mi* tudat kialakulása ugyanakkor a szimbolikus előítélet táptalaja is lehet (Cole és Cole, 2006). Az ellenszenv egy egyén, egy csoport vagy akár egy nagy közösség (nép) ellen is irányulhat, súlyos esetben fizikai erőszakba, gyűlöletcselekménybe csaphat át. Azért bántathat fizikailag is egy csapat tizenéves egy kortársat vagy más idősebb személyt is LMBTQI+ közösséghez való tartozása miatt, mert a sztereotip módon stigmatizált kisebbség, kívülállók fenyegetést jelentenek, félelmet váltanak ki a *mi*

tudattal rendelkező csoportból, mely erre agresszióval, tetteges bántalmazással válaszol (Baker, 1993).

A magyarországi iskolások körében elvégzett kutatásokból is kiderült, hogy a szexuális kisebbségekhez tartozó egyének önértékelése és érzelmi jólléte, boldogulása is sérül. A nem kedvelés, a kirekesztettség és az erkölcsi megbélyegzés mind gyermekkorban, mind a felnőttek életében nem csak jogi egyenlőtlenséget, hanem gazdasági egyenlőtlenséget, orvosi ellátás hiányát, jogfosztottságot, rossz életkörülményeket is okozhat (Smith és Mackie, 2004). Akik negatív csoporttagsággal rendelkeznek, előbb-utóbb depressziósok lesznek, önmagukban is kételkedni fognak. Csak nagyon kevesek képesek előítéletek közepette pozitív önértékelést fenntartani.

A negatív szerepkörből való kilépésnek, azaz szociális mobilitásnak több lehetősége is van (Martin & Halverson, 1981). Az egyik legkézenfekvőbb megoldás az, amikor egy homoszexuális férfi a férfiasság attribútumaira koncentrálna kiváló sportolónak válik, azaz egy másik csoporttagságára helyezi át a hangsúlyt. A másik ismert jelenség maga az eltitkolás, a csoporttagság elrejtése, illetve a csoport elhagyásának kísérlete. Az utóbbi esetben viszont egy homofób csapathoz való csatlakozás esetén a diszkriminált csoportját elhagyó egyén lelepleződhet, folyamatos bántást élhet át a szerepzavarból adódóan is.

A társadalmi elfogadottság milyenségét tekintve nem csak makroszociológiai szinten, hanem az LMBTQI+ közösségben is szükséges lenne kutatásokat végezni. Az intim kapcsolatokra fókuszáló vizsgálatokban például a jelenlegi állás szerint a különböző szexuális orientációkra épülő szerelmi kapcsolatok között több a hasonlóság, mint a különbség.

A szexuális viselkedésekkel, nézetekkel kapcsolatos attitűdök felmérésére időről-időre sor kerül a nyugati társadalmakban. Egy amerikai felmérés szerint a felsőoktatási hallgatók jelentős része támogatná az LMBTQI+ tiltására szolgáló törvény elfogadását, miközben minden ötödik férfinak volt homoszexuális élménye, és a férfiak 7%-a felnőttként is homoszexuális kapcsolatban élt (Giddens, 2003).

Az el nem fogadás, az elutasítás nem ritka jelenség a nyugati kultúrákban sem, mint az előbb említett amerikai kutatás is példázza. Nem szabad elfelejtkeznünk arról, hogy a heteroszexuális viselkedéstől való eltérés, a nyugati államokban elfogadott szexuális viselkedéstől, normától való eltérés különböző mértékben, de büntetve volt halálbüntetéssel, börtönbüntetéssel (Giddens, 2003) még a közelmúltban is.

Míg egyes nem nyugati kultúrákban, legyen az az észak-szumátrai batak vagy az East Bay-i melanéziai közösség, a homoszexualitás, a biszexualitás a kultúra része, a szexuális érintkezés természetesnek tekintett formái.

Kenneth Plummer által bevezetett négy típusú modell az LMBTQI+ közösség minden szexuális orientációra kiterjeszthető. Ennek a modellnek a lényege az, hogy az orientáció különböző mértékben élhető meg, vállalható fel: alkalmi, helyzettől függő, megszemélyesített vagy életformaként megélt (*Plummer, 1975*).

A legismertebb, homoszexualitás elterjedtségét a társadalomban felmérő vizsgálat a Kinsey-féle kutatás volt. Ebből az derült ki, hogy a szexuális orientációk sokkal színesebb képet mutatnak és megkérdőjelezik a heteroszexualitást, mint a többségi társadalom egyértelmű jellemzőjét (*Kinsey et al., 1953*). A kutatást megismételték, de az eredmények változatlanul igazolták a dichotóm felfogás helyetti sokszínűség validitását.

Ennek ellenére a társadalmi attitűdök alapja intolerancia, mítosz, téves információon alapuló félelem. Ilyen volt a homoszexualitás, mint pszichés és/vagy biológiai betegségként való megjelölése. A hamis állítások tudományos megcáfolása ellenére a meleg szubkultúra, a szexuális kisebbségek közösségei stigmatizáltak, kis mértékű a tolerancia irányukba (*Giddens, 2003*).

Maga az LMBTQI+ közösség sem egységes. Alcsoportjai (biszexuális, meleg, leszbikus stb.) között együttműködés figyelhető meg a jogérvényesítés, jogegyenlőség kérdésében, ugyanakkor ellentéteket is bőségesen találunk közöttük. Például a gyerekvállalás vagy az előbújás lehetőségeiben, kérdéseiben más és más eszközökkel, környezeti feltételekkel rendelkeznek.

Ráadásul az AIDS betegség megjelenésével nem hogy csillapodott volna, hanem új megerősítést és mennyiségi növekedést értek el a meleg közösségekkel szembeni negatív előítéletek, melyeket a közösségeikben kimutatható magas halálozási arány is fenntartott (*Vass, 1986*).

A szexualitásról nyíltabban lehet a XXI. század nyugati társadalmában beszélni, de a szokások, elfojtások, kulturális hatások és különbségek összekötik és összemossák a múlt tudását a jelen kihívásaival. Az LMBTQI+ közösség tagjainak megnevezése, ismerete és fogalma újkeletű jelenség, közülük a legrégebb kifejezés a homoszexualitás, mint fogalom is csak egy száz éves múltra tekint vissza (*Giddens, 2003*).

Jelenkorunkban a házasság és a család intézményében jelentős változásokkal néz szembe minden társadalom, hiszen a társadalmi és szexuális viszonyok variációja egyre komplexebb, sokszínűbb. A családtípusok között megjelent a szivárványcsalád, melyben azonos nemű párok fogadnak örökbe gyermeket, vagy a mesterséges megtermékenyítés lehetőségével élnek.

A különböző szexuális kisebbségek jogi, gazdasági, politikai szempontból is figyelmet érdemelnek, mint a társadalom tagjai hatással vannak annak strukturális és funkcionális

elemeire is, legyen az a vallás, az oktatás, az egészségügy vagy társadalmi mobilitás, deviancia, szervezet.

3. Mit mutatnak a mérések? - LMBTQI+ közösség társadalmi elfogadottsága

3.1. Előszó a kutatáshoz

Eredeti kutatási tervem alapján készült online kérdőívemre, e-mailjeimre a válaszadások elmaradoztak. Mivel az LMBTQI+ diákok helyzetének feltárásához elengedhetetlen a szülők, oktatók, iskolai intézmények és maguk az érintett egyének megkérdezése, kutatásba való bevonása, felvetődött bennem a kérdés, hogy miért létezik ellenállás, honnan ered a válasz megtagadása, más kutatásban, más országban is hasonló a helyzet, vagy egyedi jelenségről van szó.

Ha figyelembe veszem azt, hogy a diszkrimináció kiváltó oka az adott társadalom gazdasági, politikai háttere és a társadalmi tudat, azaz a közösség közös séma és kategóriarendszere, mely alapján sztereotípiákat, stigmákat hoznak létre (*Smith és Morita, 1999*), akkor több különböző, de járható úton indulhatok el a kutatási kérdésem vizsgálatának szempontjából.

Az egyén és a társadalmi identitás pozitív minősítésének fenntartása egyaránt ön- és csoportértékelés, valamint mások, más csoportok negatív leminősítése által történik. Ha a társadalom különböző rétegei identitásukban megrendülnek, akkor ez az összehasonlító mechanizmus diszkriminációhoz, bűnbakképzéshez vezethet (*Smith és Morita, 1999*). A többségi társadalom és a kisebbségek között kialakuló viszonyrendszer a mindennapi együttélések során rögzülnek, generációról generációra újratermelődnek és a magyar társadalom dezintegrációját erősítik fel.

A kommunikáció, az oktatás és a képzés elősegítheti a tudatosságot és az anti-diszkriminációs tevékenységek megvalósulását.

A European Social Survey (ESS) 2009-es adatai alapján a magyar társadalmat a homofób társadalmak közé sorolta. A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2008” (Special Eurobarometer 296) eredményei közül kiemelném, hogy a magyar válaszadók között voltak a legkevesebben, akik ismertek LMBTQI + egyént a környezetükben, és a romák után a második

leginkább elutasított csoportként jelölték meg a szexuális kisebbségeket. Ez azért is fontos és érdekes adat, mert mindeközben az Európai Unió országaiban az LMBTQI+ közösség elleni diszkrimináció csökkenését, az elfogadás növekedését figyelhették meg a kérdőívelemzők, melyben közrejátszott az is, hogy a valóságban eltérő szexuális orientációjú embert személyesen ismerő emberek száma az unióban magas, és ennek egyik megnyilvánulása a toleránsabb, elfogadóbb attitűddel való jellemezhetőség.

A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2009” (Special Eurobarometer 317) eredményei egy érdekes tényre hívták fel a figyelmet: azon tagállamok, ahol a szexuális orientáció miatti diszkrimináció mértékét alacsonyra értékelték, olyan országok voltak, melyekben ennek tagadása, figyelmen kívül hagyása erősen jelen volt, miközben a melegbarát országokban a nemi orientációval kapcsolatba hozható diszkrimináció elterjedtségét magasra ítélték, jelezve, hogy sokkal szenzitívebbek ezekre a mechanizmusokra a toleránsabb társadalmak. Kutatásom szempontjából még fontosabb eredménye ennek a kutatásnak, hogy elkezdett nőni az LMBTQI+ embereket ismerő magyar válaszadók száma a fiatal (25 éven aluli) válaszadók körében, ami azért is jelentős változás, mert ennek a kisebbségnek nincsenek külső jegyei, felvállalás, előbújás által válnak láthatóvá, amivel azt kockáztatják, hogy diszkrimináció éri őket.

Az MTA SZKI által a Háttér Társaság a Melegekért LMBT-szervezet és a Labrisz Lesbikus Egyesület a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából 2007-ben végzett, „A lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon” című kutatás felhívta a figyelmet arra, hogy a társadalmi elutasítás és a kortárs csoportban, iskolában elszenvedett kirekesztettség a legnagyobb nehézsége a magyarországi LMBTQI+ közösségnek.

Az LMBTQI+ csoporttal kapcsolatos tolerancia, egyenlő bánásmód megléte, uniós állampolgárok attitűdváltozásainak feltérképezése során kerestem a választ kutatási kérdésekre, valamint az Eurobarométer 2015-ös és 2019-es felméréseinek adatainak összehasonlító elemzésével vizsgáltam meg hipotézisemet.

Mindkét kutatási hullám során 9 általam kiemelt kérdést vizsgállok meg, melyeket utánkövetésben későbbi vizsgálatok során is meg lehet majd figyelni. A kilenc vizsgált terület a következők: az azonos nemű párokra vonatkozó jogkiterjesztéssel kapcsolatos attitűdök, a nemi orientációk jogi elismerése, a harmadik nem megjelenítése a hivatalos dokumentumokban, a szexuális kisebbségekhez tartozó párok nyilvános láthatósága, társadalmi elfogadottságuk politikai szereplőként, munkahelyen kollégaként, családtagként, valamint az iskolai tananyagban való megjelenítése az LMBTQI+ közösségnek, az ellenük

elkövetett diszkrimináció észlelése. A kutatásomban vizsgált témakörök 2015-ös és 2019-es adatai alapján próbálom a létező és várható folyamatokat megvilágítani a magyarországi fiatalok, ifjúság, állampolgárok körében.

Az Európai Bizottság, az Európai Parlament által 1974 óta használt kutatásai az Eurobarométer kutatások, melyek megbízhatósága és transzparenciája, ezáltal hitelessége számos szigorú minőségi szabállyal biztosított. Többek között az európai állampolgárok attitűdjeit és azok változásait igyekeznek felmérni a társadalmi kérdésekkel kapcsolatosan is.

Kérdőív és szociometria (1. és 2. sz. mellékletek) által szerettem volna elsődleges adatokat gyűjteni, de az ettől a formától való elhatárolódás, személyes, ámbár anonim részvétel passzív elutasítása miatt fordultam az Eurobarométer kutatásokból nyert másodlagos adatok elemzéséhez.

Az adatok gyűjtését követően táblázatok formájában, adatvizualizáció által végeztem el az összehasonlításokat, az összefüggéseket. Ezt követően egy konklúzióban foglaltam össze az adatelemzésből fakadó riportot, jelentést.

3.2. A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2015” (Special Eurobarometer 437) eredményeinek jellemzése

2000-ben az Európai Unió elfogadta azt a törvényt, melynek alapján a szexuális orientáció alapuló munkahelyi diszkrimináció tiltott. 1975 óta számos jogszabály igyekszik biztosítani a különböző csoportok (nők, férfiak, faj, vallás stb.) közötti egyenlőséget az oktatás és egyéb szociális szolgáltatások területén. Az Európai Bizottság 2008-ban „A megkülönböztetésmentesség és egyenlő bánásmód” címmel adott ki közleményt, annak érdekében, hogy támogassák a lakosság tudatosságának növelését a sokszínű társadalom előnyeinek terén, a diszkrimináció elleni küzdelem képességének javításával és az egyenlőséggel foglalkozó szervezetek elismerésével. A 2006-ban, 2009-ben és 2012-ben elvégzett diszkriminációt feltérképező Eurobarométer kérdőívek kérdéseit megismétlő 2015-ös felmérés célja az volt, hogy a diszkriminációval kapcsolatos attitűdöket, tudatosságot és észlelést feltárja az Európai Unió tagállamaiban. Az új kérdések már kitértek a különböző stigmatizált csoportok, kisebbségek elleni diszkrimináció felmérésére is. A kutatás lehetőséget adott a válaszadóknak, hogy saját magukat a diszkrimináció általi veszélynek kitett csoport tagjának tekintik-e vagy sem, valamint milyennek ítélik meg a sokszínűség és a diszkrimináció megjelenését a médiában.

A kapott eredmények betekintést nyújtottak az LMBTQI+ emberekkel, csoportokkal kapcsolatos attitűdmintázatokba, valamint a szexuális orientációkkal, nemi identitással összefüggő, nyilvánosan megmutatkozó folyamatokkal kapcsolatos attitűdök világába. A hátrányos megkülönböztetés és a jogi hátterek ismeretének mértéke, a munkahelyi egyenlőtlenségek, a szakpolitikai intézkedések jelenléte, és a sokszínűséggel kapcsolatos adatok iskolai életben, oktatásban való megjelenésének mértéke vált mérhetővé a kutatás alapján.

A vizsgálatot a TNS Opinion & Social Network végezte az Európai Unió 28 tagállamában 2015. május 30. és június 8. között. Mintegy 27.718 különböző társadalmi és demográfiai csoportba tartozó válaszadót kérdeztek meg személyesen, otthonában, az anyanyelvén.

Szeretném kiemelni a felmérés angol nyelvű változatának előszavában összesített főbb változásokat 2015-ig. Az európai társadalom sokszínűsége mellett a hátrányos, megkülönböztetett csoportokba tartozó egyének barátként, ismerősként való megjelölése növekedett. A legtöbb válaszadó vallásuk, a legkevesebben szexuális orientációjuk miatt vélték magukat diszkriminációnak kitett csoport tagjának. A valóságban ugyanakkor az etnikai diszkriminációt szorosan a nemi identitás és vagy szexuális orientáció miatt diszkrimináció követte. Az európaiak nagy része előnyben részesítette és megerősítette szavazatával politikai pozíciójában azt az egyént, aki valamely diszkriminált kisebbség tagja volt. A válaszadók kétharmadát nem zavarta volna, ha roma, fogyatékkal élő, transznemű vagy muszlim vallású kollégája lett volna a munkahelyén.

Ugyanakkor a válaszadók fele nem örült volna, ha gyermeke stigmatizált csoportba tartozó baráttal tartana kapcsolatot. 2006-ban 44%, 2012-ben már 61% értett egyet azzal, hogy az azonos neműek is házasodhassanak, és 71% a heteroszexuálisokkal azonos jogokat adott volna az LMBTQI+ közösségnek. A válaszadók szerint a sokszínűség bár különböző mértékben, de tükröződik a médiában, és a transzneműek jogi elismerése is támogatandó. Ugyanakkor a válaszadók ötöde élt át diszkriminációt, zaklatást az interjú készítés idejét megelőző egy évben. Emelkedett a jogtudatosság mértéke, azaz diszkrimináció esetén egyre több állampolgár vélte, hogy jogokkal rendelkezik a megkülönböztetéssel szemben. A válaszadók elismerték, hogy az állásinterjúk, hirdetések során a megkülönböztetés bevett, mindennapi gyakorlat. Elsősorban az életkor, öltözködés, etnikai hovatartozás alapján. A munkáltatók úgy vélték, hogy sokat tettek a diszkrimináció kiküszöbölésére, az egyenlő bánásmód megteremtésére, de a munkavállalók ezzel nem értettek egyet, különösképpen a szexuális orientáció, nemi identitás területén.

A tagállamokon belül és között, a válaszadók szerint igen nehézkes és nem hatékony megítélésű politikai cselekedetek az elfogadás területén 2012 óta pozitív irányba kezdtek el változni. Ugyanakkor további lépésekre, intézkedésekre lett volna szükség a kutatásban résztvevő alanyok szerint. A 2009-es gazdasági válsággal kapcsolatosan a válaszadók úgy érezték, hogy a fogyatékos és az időskor miatti diszkrimináció erősödött, és ez a két csoport veszített a legtöbbet.

A GDPR policy előfutárának is tekinthető, hogy a válaszadók a megkülönböztetés elleni védelemnek tekintették a személyes adatok védelmét, az anonimitás biztosítását. Az oktatásban, képzésben és nevelésben nagy részük egyetértett abban, hogy a sokszínűséget meg kell mutatni, beszélni kell róla, különösképpen a vallási és etnikai különbségekről, toleranciáról.

A 2015-ös felmérésig a kutatások eredményei megegyeztek abban, hogy a legfontosabb országok közötti különbségek diszkrimináció témakörben az LMBTQI+ közösséggel kapcsolatosak, hiszen a történelmi, gazdasági és kulturális háttér mellett a közelmúlt politikai történései, tagállamokon belüli változásai lehetőséget teremtettek arra, hogy az eltérő szexuális orientációkkal, nemi identitással kapcsolatos attitűdökben, véleményekben, felfogásokban polarizálódjanak az Európai Unió tagállamai, társadalmi közösségei.

A 2015-ös mérésben elsősorban vélemények, attitűdök felmérése történt meg. A kutatás két részre osztható: az első részben a melegekkel, leszbikusokkal és biszexuálisokkal kapcsolatos kérdéseket, a második részben a transzszexualitással kapcsolatos kérdéseket foglalmazták meg. A kutatásom szempontjából a 9 vizsgált témakörnek általános bemutatására szorítkozom a továbbiakban a 2015-ös felmérés adatai alapján. Az adatok vizualizációjában a szélsőségesen támogató Svédország és Hollandia adatait hasonlítom össze a semlegesebbnek vélhető Olaszország és Ausztria, valamint a homofóbnak tartott Magyarország és Bulgária adataival. Az általános attitűdök vizsgálata alapján a válaszadók többsége toleráns, támogatja, hogy ugyanolyan jogokkal rendelkezzenek (71%), mint bárki más a társadalomban, egyetértenek azzal, hogy azonos neműek szexuális kapcsolatot létesítenek (67%) és házasságot köthessenek (61%). A tagállamok között azonban nagy az eltérés. Sőt a kutatás felhívja a figyelmet arra is, hogy a nők (73%) nagyobb arányban támogatják az LMBTQI+ egyenjogúságának megteremtését, mint a heteroszexuális férfiak (68%). Sőt a három kérdésre nagyobb valószínűséggel adtak egyetértő, igen választ a 15-24 év közötti fiatalok (77%), mint az 55 évnél idősebbek (57%). Az iskolai végzettség minél magasabb foka korrelált pozitívan az elfogadással, valamint a kisebbséghez való tartozás vállalása. Minél kevesebbet járt valaki iskolába, annál kevésbé volt támogató (3. sz. melléklet).

A válaszadók 54%-át nem zavarta és pozitívan ítélte meg, ha arra gondolt, hogy hazájában a legmagasabb politikai pozíciókat LMBTQI+ egyén(ek) töltene be. Ez az előző évek felméréseihez képest növekedést mutattak az elfogadás mértékében. Ráadásul Magyarország is azon országok közé tartozott, ahol 2012-től a legnagyobb növekedést lehetett kimutatni (+18%) (4. sz. melléklet). Az iskolai végzettség, a nem és az életkor hatása szinte ugyanaz volt, mint az attitűdvizsgálati kérdések esetén.

Függetlenül attól, hogy valaki dolgozott a felmérés készítése során vagy sem, megkérdezték, hogy a munkahelyén zavarná-e egy LMBTQI+ munkatárs jelenléte. A válaszadók mindössze 13% vallotta azt, hogy zavarná, a többség itt is elfogadó volt. Az országok eloszlásában hasonló volt az arány, mint az előző kérdések során, a fiatalok (15-24 év között) igen nagy része 79-82%-a állította azt, hogy szívesen dolgozna együtt LMBTQI+ kollégával (5. sz. melléklet).

A következő kérdésben a válaszadóktól megkérdezték, hogy örülnének-e annak, ha gyermekük LMBTQI+ személlyel létesítene szerelmi kapcsolatot. Mindössze a válaszadók 44% mondta azt, hogy támogatná gyermekét egy ilyen kapcsolatban. Az országok polarizálódása pedig itt mutatta meg leginkább önmagát, hiszen Svédországban a résztvevők 82%, míg Bulgáriában csak a 9% örült volna egy ilyen kapcsolatnak. A fiatalok 51%, míg az 55 évnél idősebbeknek 38%-a lett volna elégedett gyermeke esetében egy ilyen kapcsolattal (6. sz. melléklet).

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy az egyén mennyire érezné magát egy 1-10-ig terjedő skálán jelölve kényelmesen egy érzéseiket nyilvánosan felvállaló LMBTQI+ pár mellett (kézfogás, csókolózás stb.). 72%-ukat nem zavarná, ha heteroszexuális párokat látnának nyilvánosan, 51%-ukat a leszbikus párok, 49%-ukat a meleg párok látványa nem zavarná. Bár hasonlóak az arányok a tagállamok tekintetében, elhelyezkedésében e kérdés során is, az a tény megfellebezhetetlen, hogy a leszbikus párok elfogadása minden országban kedvezőbb, mint a meleg pároké (7. sz. melléklet).

A 2015-ös felmérés eredményei azt támasztják alá, hogy az iskolázottság mértékének növelésével (tudatosság, kommunikáció, oktatás) a tolerancia mértéke is nőhet, valamint a fiatalok, a nők sokkal toleránsabbak és azok is, akik az LMBTQI+ közösséghez tartozónak vallják magukat, vagy van olyan ismerősük, barátjuk, aki az LMBTQI+ csoporthoz tartozik.

Ami ismerős, tudott, vagy ismertnek vélt, az elveszíti vagy elveszítheti negatív konnotációját. A tudás, az információ, a megismerés folyamata erősíti az elfogadást, a szorongás csökkenését. Ebből egyértelműsíthető, hogy azok a politikai és társadalmi folyamatok, melyek közösségek kizárásával (gyermekvédelmi törvény, örökbefogadás), a tabusítás erősítésével (pedofil-

törvény, LGBT tartalmak az oktatásban), és a jogok korlátozásával járnak, elmélyítik a szakadékot a társadalom kisebb-nagyobb közösségei között, így a problémát nem megoldják, nem elfedik, hanem felerősítik.

3.3. A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2019” (Special Eurobarometer 493) eredményeinek jellemzése

2019-ben megismételték a 2015-ös felmérést pontosan ugyanazokkal a kérdésekkel, ugyanazokban az országokban. A tagállamonkénti adatokból az LGBTIQ+ közösség társadalmi megítélésének és elfogadásának akkori helyzetét sikerült felmérni. Táblázataimban továbbra is a random kiválasztott 6 ország adataival szemléltetem az 2019-es Eurobarométer mérés tendenciáit, ide tartozik a szélsőségesen pozitív Svédország és melegbarát Hollandia, a semleges, úgymond középmezőnybe tartozó Ausztria és Olaszország, valamint a korábbi felmérések alapján homofób országnak titulált Magyarország és Bulgária. Fontosnak tartom a magyarországi helyzet megvilágítását egy tágabb kontextusban, jelen esetben az Európai Unióban. A következő fejezetben pedig a 2015-ös és 2019-es magyarországi adatokat hasonlítom össze a hazai politikai-társadalmi kontextus tükrében.

Az első kérdéscsoportban az állampolgárok attitűdjére voltak kíváncsiak az azonos neműek jogkiterjesztésével, lehetőségeivel kapcsolatosan. A válaszadók 76%-a egyetértett azzal, hogy az azonos nemű párok kapcsolatban élőknek is ugyanolyan jogokkal kellene rendelkezniük, mint a cisznemű társadalom tagjainak. A legtöbb elutasító választ a romániai és szlovák válaszadók adták, a leginkább elfogadóak pedig a svédek, hollandok és spanyol válaszadók bizonyultak.

Abban a kérdésben, miszerint semmi kivetnivaló nincsen az azonos neműek közötti szexuális kapcsolat létrehozásában, már több elutasító ország jelent meg. Az Európai Unió 72%-a továbbra is egyetért azzal, hogy joguk van szexuális kapcsolatot létesíteni, párok kapcsolatban élni. Ennél viszont kevesebb (69%) vélte úgy, hogy megilleti őket is a házasság intézménye. Az általam kiválasztott országok megerősítették konotációjukat, attitűdjeikben nem volt különösképpen megfigyelhető változás (3. sz. melléklet).

A kérdőív 2. kérdésére már több egyet nem értő válasz érkezett, és az egész uniót tekintve a válaszadóknak több, mint a fele, mégis mindössze 59% mondott igent arra, hogy a transzszexuálisoknak joga lenne ahhoz, hogy személyi dokumentumaik is tartalmazzák a belsőleg megélt nemi identitásukhoz kapcsolódó kongruenciát. Ebben a spanyolok voltak a legelfogadóbbak, és a magyarok, bolgárok a legellenzőbbek (8. sz. melléklet).

Sokkal nagyobb elutasítást kapott a 3. kérdés, mely azt firtatta, hogy a nő és férfi nem megjelölése mellett be kellene vezetni a 3. nemet is. Az EU 28 tagállamából a válaszadók mindössze 48%-a értett egyet ezzel a felvetéssel, miközben Bulgária és Magyarország támogatottsága volt a legalacsonyabb ebben a kérdésben is (9. sz. melléklet).

A 4. kérdés szintén egy visszatérő attitűdvizsgáló kérdés volt a 2015-ös felmérésből, azaz egy 1-10-ig terjedő skálán kellett a résztvevőknek bejelölniük, hogy egyáltalán nem vagy teljesen kényelmesen éreznék magukat, ha heteroszexuálisok, leszbikusok, vagy melegek között szemtanúja lenne különböző orientációjú párok érzelmekinyilvánításának, legyen az csókolózás vagy kézfogás. A válaszadók 78%-át nem zavarta a heteroszexuális párok egymáshoz való vonzódásának publikus felvállalása, míg 53%-a rendben találta ezt a leszbikusok esetén, addig mindössze 49%-uk vélte úgy, hogy a meleg férfiak érzelmeinek nyilvános megélése nem zavarná (7. sz. melléklet).

Abban a kérdésben, hogy mennyire támogatná vagy zavarná, hogy országában fontos politikai pozíciókat LMBT személyek töltenének be, 77% azt vallotta, hogy egyáltalán nem zavarná, sőt örülne neki, abban az esetben pedig, ha transzneműek dolgoznának ilyen fontos pozíciókban, 68% vélte úgy, hogy rendjén lenne, nem zavarná. Az országok eloszlásában nem volt meglepetés, konnotációk alapján hozták a feltételezett eredményeket mind a melegbarát országok, mind a homofób társadalmak (4. sz. melléklet).

A 6. kérdés az LMBTQI+ egyének munkahelyi elfogadásáról kérdezte meg a válaszadókat. 72%-ukat egyáltalán nem zavarná, ha meleg, leszbikus vagy biszexuális orientációjú kollégája lenne, 65%-ot pedig egy transzszexuális kolléga jelenléte sem zavarná munkahelyén. 66%-uk, akkor is ha dolgoztak, akkor is ha éppen munkanélküliek voltak, úgy vélte, hogy egy interszexuális kolléga sem zavarná, ha egy helyen dolgoznának. Az országok eloszlásában egyfajta ismétlődés figyelhető meg ezen témakör esetén is (5. sz. melléklet).

Még érzékenyebb kérdéscsomag szólt arról, hogy milyen érzés lenne az egyén számára, ha közvetlen kapcsolataiban, családjában lenne LMBTQI+ személy, illetve ha gyermeke lenne érintett. Itt a kérdés első része arra volt kíváncsi, hogy mit szólna szülőként, ha gyermeke valamely LMBTQI+ szexuális orientációjú kapcsolatban találná meg a szerelmet. 55%-ukat egyáltalán nem zavarná, 12%-ukat enyhén befolyásolná egy ilyen szituáció. Egy transzszexuálissal kezdeményezett kapcsolat saját gyermek esetén alacsonyabb támogatottságra talált, a válaszadók mindössze 43%-a örülne egy ilyen helyzetnek, hasonlóan egy interszexuálissal történő romantikus viszony kialakításának esetén (44%). Magyarország válaszaiban mind három kontextusban alacsony elfogadottsági szintet mutat, ezekre az összehasonlító elemzésnél, a következő fejezetben kitérek (6. sz. melléklet).

Azt, hogy mennyire értünk egyet vagy sem azzal a ténnyel, hogy az iskolákban a sokszínű társadalomról illene szót ejteni, a tananyagoknak az LMBTQI tartalmakat magában foglalni, az iskolai tanórákon azokat tudományosan, tudatosságot növelve tanítani, egy izgalmas kérdés. A leszbikus, meleg és biszexuális orientációkról való ismeretek tanítását a válaszadók 71%-a támogatta, a transzneműségről és az interszexualitásról való beszélgetést az iskolákban 65% fogadta el, értett vele egyet (10. sz. melléklet).

Az utolsó kérdéssor arról kérdezte meg a kutatásban résztvevőket, hogy milyen mértékben észlelik, szerintük mennyire elterjedt a szexuális orientáció és nemi identitás miatt diszkrimináció. A válaszadók 53%-a szerint létezik és elterjedt az LMBTQI+ közösség elleni diszkrimináció, ha melegekről, leszbikusokról és biszexuálisokról van szó. Transzszexuálisok esetén a 48%-a érzékelte úgy, hogy hazájában elterjedt a diszkrimináció, míg interszexuálisok esetén a résztvevők 39%-a érzékelt negatív megkülönböztetést országában.

A 2019-es Eurobarométer mérés eredményeiből két folyamat szembetűnő. Az egyik az adott témán belüli tudás mélyülése, azaz az interszexualitással kapcsolatos kérdések jelenlétének erősödése, valamint a kutatás szempontjából történő szenzitivitás fenntartása a transzneműséggel kapcsolatban. A másik a négy évet követő társadalmi, politikai és gazdasági változások világába beágyazott társadalmi szolidaritás, elfogadás, diszkrimináció alakulása. Ahogyan egy társadalom sem stagnáló massa, úgy a kérdésekre adott válaszok is dinamikusan változtak, alakultak. Arra nincs mód és hely a dolgozat korlátai végett, hogy az egyes tagállamokban történt kormányváltások, inflációk, demográfiai változások és a diszkrimináció mértéke között kapcsolatot feltételezhessünk, ugyanakkor az adatok egyszerű egymás mellé helyezésével, párhuzamosságok teremtésével láthatóvá válik, hogy a diszkrimináció mértéke stagnált vagy erősödött ezekben az években. A tagállamok megtartották nyitott vagy zárt, melegbarát vagy homofób karakterisztikájukat, de ezen kategóriákon belül is, kisebb vagy nagyobb mértékben nőtt, vagy változatlan szinten maradt a diszkrimináció.

A fentebb bemutatott és összegzett 2015-ös és 2019-es Eurobarométer mérések reprezentatív kutatások, melyekben megmutatkozik Magyarország negatív attitűdmintázata, a homofóbia erőssége, az Európai Unió tagállamai közötti különbségek, értékekben való különbözőségeik. Az alábbiakban a magyarországi változásokat vizsgálom meg.

3.4. A magyarországi adatok összehasonlító elemzése a 2015. és 2019. Eurobarométer mérésekből nyert adatok másodlagos elemzésével

Az összehasonlító elemzés során a magyarországi válaszadók általi adatokra támaszkodom, az azokból megszületett eredményeket, és azok háttérében megbújó lehetséges okokat szeretném feltárni.

Van-e különbség, elmozdulás 2015 és 2019 között? A fiatalabb generációk elfogadása nőtt vagy csökkent? Az életkor, az iskolázottság és a nemi szerep minden esetben meghatározó, ha a toleranciaszinteket vizsgáljuk? Ha a fiatalok elfogadóak, hipotézisemből tézis lesz? Ha nem toleránsak a fiatalok, akkor az újratermelt előítéletes társadalom hogyan és miért nem változik, ha elfogadóbb, akkor annak van-e oka?

A magyarországi adatok vizsgálatánál első körben azon kérdéseket vizsgálom meg, melyek a diszkrimináció jelenlétének mértékét firtatják, véleményeket vizsgál a diszkriminációval kapcsolatosan, a különböző szexuális orientációjú és nemi identitású közösségekben, azaz mennyiségében jelölik meg a válaszadók, hogy ritka, gyakori vagy mindennap megtörténő esetnek élik-e meg hazájukban a megkülönböztetés folyamatát, különböző típusait (11. sz. melléklet). Ide gyűjtöttem össze azokat a válaszokat is, melyek az LMBTQI+ tagok fontos politikai pozíciót való betöltését támogatták vagy ítélték el, illetve azon kérdés adatait, mely azt kérdezi, hogy ha lenne vagy már van gyermeke, akkor elfogadná vagy elutasítaná-e, hogy gyermeke LMBTQI+ személlyel létesít párkapcsolatot, valamint munkahelyén elfogadná-e, hogy kollégája LMBTQI+ közösséghez tartozik.

A diszkrimináció észlelésének mértéke az állampolgárok szemén keresztül fontos, empirikus adat, mégis szubjektív, hiszen az erre való érzékenység, tudatosság, a közvetlen és tág környezet előítéletességi hangulatának ismerete, az arra való figyelem is fontos és befolyásoló tényező. Arról véleményt megfogalmazni, hogy fontos politikai szerepben, mint miniszterelnök, köztársasági elnök, miniszter, nyíltan vállalt LMBTQI+ személyt milyen érzés látni, elfogadni, nagyon fontos és nyílt attitűdöt mutathat. Érzelmileg pedig lehetetlen elkülönülni attól a kérdéstől, mely a gyermekünk érintettségét, a családi köteléket köti össze LMBTQI+ érintettséggel.

Ha az LMB, azaz leszbikus, meleg és biszexuálisok csoportjából valakit a legmagasabb politikai pozícióba választottak volna meg, akkor 2015-ben a magyar válaszadók 35%-át pozitív értelemben egyáltalán nem zavarta, 15%-a mérsékelten kényelmesen, 37%-a kényelmetlenül, 11%-a közömbösen érezte magát, míg 2%-a nem tudta, hogyan viszonyulna

egy ilyen helyzethez. Transzszexuális személyek esetén a válaszadók 30%-a gondolta magát elfogadónak, 16%-a mérsékelten örült volna, 41%-a kényelmetlenül érezte magát, 10%-a közömbösnek jelölte magát, míg 2%-a itt sem tudott válasszal szolgálni.

2019-ben egy új fogalmat vezettek be, az interszexuális személyek csoportját, melyet még 2015-ben nem vizsgáltak. Ugyanakkor az LMBT csoportok politikai pozíció betöltésében való megítélését már össze lehet hasonlítani, ami azért is izgalmas, mert egy állás, egy munka betöltéséhez szakmai, szociális kompetenciákra van szükség, a szexuális orientáció, nemi identitás nem befolyásolhatná annak betöltését, elvégzését. Az orientáció miatti munka megtagadása, pozíció meg nem adása viszont diszkrimináció.

2019-ben már csak 33% támogatta, hogy LMB személyek politikai pozíciót töltsenek be, ugyanakkor 20 % (ez 5%-kal több) vélte úgy, hogy mérsékelten kényelmesen érintené egy ilyen tény, 40%-ot kényelmetlenül, 2%-ot közömbösen érintene, míg 5% nem tudommal felelt. A transznemű politikusok esetén 27%-ot kényelmesen, 18%-ot mérsékelten, 43%-ot kényelmetlenül, 5%-ot közömbösen érintene, és 7% nem tudommal felelt.

Finom hangolódásnak lehetünk tanúi, melynek során a közömbösség csökkent, de a nyílt támogató hozzáállás is veszített erejéből, s miközben az arányok enyhén, nem számottevően változtak, a tartózkodó és nem tudom válaszok emelkedtek.

Összességében 2%-kal csökkent a gyermekét LMBTQI kapcsolatában támogató egyének száma, miközben 9%-kal nőtt az azonos nemű személlyel párkapcsolatot létesítő gyermekét elutasítók száma, ami a semleges, közömbös csoportok eltűnését is eredményezhette.

A munkahelyi diszkrimináció is növekedést mutat 2015-höz képest a 2019-es év válaszadói szerint. 3%-kal csökkent a teljesen elfogadók száma, miközben 6%-kal nőtt az intoleránsak csoportja. A transzneműek esetén 2015-ben is kisebb volt az elfogadók és magasabb az elutasítók száma, és ez a tendencia 4 év alatt sem változott semmit arányaiban sem.

Végezetül a diszkrimináció létezésének mértékét, érzékelhetőségét a magyar társadalom fele elterjedtnek, másik fele ritkának ítélte meg, amennyiben meleg, leszbikus, biszexuális embereket érintő megkülönböztetésről volt szó. Transzneműek esetén jóval kevesebben (12%-kal) állították azt, hogy elterjedt a zaklatás, és a ritka esetet itt is 42% jelölte meg. Ez utóbbi adatok mennyiben felelnek meg a társadalom szexuális orientációkkal kapcsolatos tabuképzésének, az LMBTQI+ személyek láthatatlanságának, rejtőzködésének, érdekes és további kutatásra érdemes kérdés lehetne. Valószínűleg a ritka diszkrimináció ilyen magas megjelölése mögött Magyarországon (tudatában a hazai kutatásoknak, szakirodalomnak, és a homofób ország kritikus képének), a kommunikáció és a nem tudatosítás, titkolózás folyamatai állhatnak.

A diszkrimináció elleni fellépés leghatékonyabb mérése önmagában az a kérdőíves kérdés, mely során arra vagyunk kíváncsiak, hogy az egyének hogyan látják országuk erőfeszítéseit a diszkrimináció minden egyes formája ellen, azokat hatékonynak tartják-e, illetve ha személyes életében zaklatás érne, kérne-e segítséget és ha igen, akkor kitől? (12. sz. melléklet)

A 2015-ös és 2019-es Eurobarométer mérések esetén két kérdést találtam, és hasonlókat össze az alábbiakban a hátrányos helyzet elleni küzdelemmel kapcsolatosan. Az egyik az iskolai tananyagokban és tanórákon egyáltalán megjelenő információ, az arról való diskurzus, hogy kell-e, szükséges-e. A másik pedig az állampolgárok véleménye azzal kapcsolatosan, hogy eljött-e már az ideje a férfi és nő nemek dokumentumban való szerepeltetése mellett az egyéb, 3. nem megjeleníttetésének is?

2015-ös adatok alapján, arra a kérdésre, hogy Ön támogatja-e a szexuális orientációk változatossága, az emberi szabadság, szabad választás végett a hivatalos iratokban, mint személyi igazolvány, útlevél, például a transzneműek esetén az egyén kérésére, hogy lehessen jelölni egy 3. nemet is a nő és férfi nemek megjelölése mellett, a magyar válaszadók 34%-a mondott igent és 55%-a utasította el. Ezek az emberek, akik élnének ezzel a lehetőséggel, olyan személyek, akik születési nemükkel nem tudnak azonosulni. 2019-ben 77%-a a magyar válaszadóknak utasította el, és mindössze 13% gondolta úgy, hogy ehhez joguk lenne az érintett személyeknek.

2015-ben a válaszadók igen nagy része értett egyet azzal, hogy a különböző szegregált, stigmatizált csoportokról beszélni kell, történetüket és lehetőségeiket tanítani, a társadalmat érzékenyíteni. A magyar válaszadók 67%-a az etnikai kisebbségekről, 70%-a a vallási-felekezeti különbözőségekről, 58%-a a szexuális orientációkról, és 55%-a a genderizmusról, transzneműségről vélte úgy, hogy beszélni kell, az oktatási anyagnak tartalmaznia illene. Ezek a csoportok 2019-es mérés során kiegészültek a fogyatékosok, a roma kultúra és történelem, valamint az interszexuálisok csoportjaival. A kérdés továbbra is az volt, hogy az iskolai tananyagokba és tanórákba bele kellene foglalni a tájékoztatást a sokféleségről, olyan csoportok tekintetében, mint fogyatékosok, etnikai származás vagy bőrszín, vallási vagy hitbéli meggyőződés, roma kultúra és történelem, szexuális beállítottság (meleg, leszbikus, biszexuális), transzneműség és interszexualitás.

Négy évvel később a 2019-es felmérésen a magyar válaszadóknak a 62%-a gondolta azt, hogy az etnikai származásról tanulni kell, 68%-a szerint a vallási különbözőségekről, 45%-uk szerint az eltérő szexuális orientációkról, 39%-uk pedig a transzszexualitást is fontosnak tartotta az oktatási anyagokban, az iskolai tanításban. A támogatók száma csökkent, az ellenzőek tábora viszont erősödött. A transzneműséget 4%-kal többen ítélték el, mint az LMB tagságot.

Mint a fenti adatokból is látszik, a diszkrimináció elleni küzdelem, magyarországi stratégia nem valósult meg, sőt a helyzet romlik. A különböző csoportok szegregációja viszont a magyar társadalom dezintegritását okozza, ami további szélsőséges kirekesztést és zaklatási formákat erősít fel, bűnbakká képez csoportokat, megnehezíti a stigmatizált csoportokhoz tartozó egyének sorsát, mindennapjait.

Azoknak a száma, akik szerint nem fontos vagy éppen kifejezetten káros az iskolában a kisebbségekről, marginalizált csoportokról tanulni, fokozatosan nőtt. A genderizmus elutasításáért pedig a magyar társadalom történetileg is meghatározott zárványosított, zárt, aluliskolázott, művelődési mobilizáció nélküli volta is állhat a háttérben.

Összehasonlító elemzésem utolsó részében megvizsgálom az adatok változását, miszerint hogyan ítélték meg 2015-ben a meleg, leszbikus párok nyilvános felvállalását, és ez a jogkiterjesztési mechanizmus változott-e 2019-ben (13.sz. melléklet). Valamint érdekes adatnak tűnhet az is, hogy változott-e a magyar társadalom szemlélete, beállítódása az LMBTQI+ egyének heteroszexuálisokkal való egyenlőségében a jog területén, vagyis annak elismerése, hogy ugyanolyan jogok illetik meg őket, mint a cisznemű társadalom tagjait (lásd házasság, szexuális kapcsolat létesítése, jogkiterjesztés).

Az első kérdésre, azaz a publikusan megmutatkozó meleg és leszbikus párokkal kapcsolatos attitűd felmérés eredménye alapján 2015-ben a magyarok 34%-a rendelkezett pozitív attitűddel a meleg (férfiak) párkapcsolati felvállalásával. Ez az uniós átlag alatt volt 4%-kal, a leszbikus párokkal az Unió egész területén elfogadóbbak a társadalmak. Erre magyar adattal nem rendelkezünk, de az uniós átlag 41%, és további 13% mérsékelten elfogadó volt a leszbikus párokkal kapcsolatban. Talán itt a legmarkánsabb a különbség, hiszen 2019-re csak 16%-ot nem zavart, ha meleg párt látott nyilvánosan kézen fogva járni vagy csókolózni. Ha ehhez hozzáteszem a 12%-ot, akik mérsékelten elfogadóak, akkor is 6%-kal csökkent a meleg párok társadalmi elfogadottsága a magyar társadalomban. Míg a meleg párkapcsolat nyilvánosságát 69% utasította el, addig leszbikus pár esetén 62% választott elutasító és csak 35% támogató attitűdöt jelölt meg. 2015-ben viszont a teljes mérést tekintve ez is jóval magasabb volt, pontosan 41%, miközben ehhez még hozzátehetjük a 13%-ot, akiket mérsékelten pozitívnak ítélték meg a leszbikus párok nyilvános érzelmkifejezését.

Összegzésképpen láthatjuk, hogy minden LMBTQI+ egyénre és párkapcsolat esetén párra vonatkozóan a társadalmi attitűd elutasító, a "négy fal között titokban" szemléletet tükrözik. Adott egy társadalom, melynek a fele vagy kétharmada nem akar hallani vagy látni az LMBTQI+ közösséggel kapcsolatosan. Kérdés, hogy ezek után hogyan vélekedtek 2015 és 2019-ben az LMBTQI+ szubkultúra közösségét illető vagy nem illető jogokról.

2015-ben a magyar válaszadók 49%-a gondolta úgy, hogy hasonló jogokkal kellene rendelkezniük az LMBTQI+ egyéneknek. 44%-ot nem zavarta a tény, hogy az azonos neműek szexuális kapcsolatban élnek, és 39%-uk engedélyeztette volna a meglegházasságot. 2019-ben 48%-a a felmérés résztvevőinek egyetértett azzal, hogy azonos jogokat kapjanak az LMBTQI+ egyének. 41%-ot nem zavarta, hogy szexuális kapcsolatot létesítenek az azonos neműek, 33%-uk támogatta volna a meglegházasságot. Az adatokból is látszik, hogy a jogkiterjesztés, amíg nem konkrét, nem kerül akkora ellenállásba a társadalom részéről, viszont, amint konkretizálódik (pl. házassághoz való jog) az ellenállás, ellenérzés erősödik. Mind a meglegházasság, mind a szexuális kapcsolat létesítésének, valamint a jogkiterjesztésnek a támogatottsága csökkent pár-pár százalékkal kérdésenként.

A változások negatív tendenciát mutatnak a hazai adatok kapcsán. Az elutasítottság mértéke nem csak nőtt, erősödött, hanem több területre is kiterjedt. A zárt társadalom mind az egyénre, mind az egész közösségre rányomja a bélyegét. Hiszen a diszkriminálendő területek, objektumok számának növekedésével egy negatív spirál alakul ki, mely egy önmagát kirekesztő, negatív társadalmi rendszer egészségtelen fenntartásához vezethet.

Összegzés

Munkám célja az volt, hogy az LMBTQI+ közösség jelenkori társadalmi megítélését bemutassam a hazai és nemzetközi kutatások, történeti és fogalmi áttekintések tükrében. Az eredetitől eltért kutatás is fontos megállapításokat eredményezett.

Az eredményekből kiderült, hogy az LMBTQI+ személyek diszkriminációjának mértéke, mennyisége magas, gyakori. Ez az érintett közösség tagjaiban félelmet válthat ki, ami a leplezést, titokban tartást erősítik, a tudatlanság, az ismeret hiánya pedig újabb félelmekhez, tolerancia és empátia nélkülözéséhez vezet.

A válaszadók minden esetben elfogadóbbak voltak, ha volt LMBTQI+ ismerősük, barátjuk, vagy maguk is érintettek voltak, illetve 15-24 év közöttiek voltak, vagy magasan iskolázottak. Ezek alapján a *hipotézisem* igazolást nyert, miszerint az egyre fiatalabb generációkban az oktatás, az információáramlás gazdagsága, a mainstream szolgáltatók által támogatott LMBTQI+ megjelenési kvóták segítik az elfogadást, a másság felismerését, esetleg megértését. A felmérések romló eredményei, a tolerancia háttérbe szorulása sürgeti mind uniós, mind tagállami szinten is a határozott fellépést, szakpolitikai beavatkozásokat.

Az Eurobarométer 2015-ös és 2019-es felmérései során anonim módon, mégis a résztvevőket személyesen, otthonukban, anyanyelvükön kérdezték meg, ezáltal igen széleskörű empirikus

adatot sikerült összegyűjteni, és reprezentatív felmérést létrehozni tagállamonként és uniós szinten is.

A *kutatási kérdésemre*, mely szerint valamiért és valahogyan az életkor, a médiafogyasztás segíti az egyénben a toleranciaszint növelését, nem találtam egyértelmű bizonyítékot, válaszokat. A fiatalabbak között a mérhetően nagyobb számú elfogadás oka lehet a digitális kultúraváltás, az identitás megélésének plurális módja és merészebb felvállalása, vagy éppen az elutasítóbb, homofób szülőkkel szembeni elhelyezkedés kamaszként, azaz csak azért is LMBTQI+ barátokat fogadnak, támogatják a nyílt szexualitást, toleranciát egyfajta oppozíciós helyzetben az idősebb generációkkal.

Az viszont vitathatatlan, hogy 2015 óta szinte minden kérdésben romlottak Magyarország eredményei. Még így sem a leghomofób ország, de továbbra is a legintoleránsabb országok közé tartozunk. E folyamat mögött viszont nem kizárható tény a politikai közbeszéd és nyílt diszkrimináció az LMBTQI+ közösség ellen. A felmérés készítése előtt közvetlenül és a felmérés készítésének ideje alatt, azaz 2019-ben lobbizott például a magyar kormány a reparatív terápiák hasznossága mellett, pedofilnak nevezték az azonos nemű örökbefogadó szülőket, indítványozták a Budapest Pride eltörlését, valamint a Coca Cola Love is love című kampányát is betiltották. A CEU-t hamarabb kitoloncolták, mire a Társadalmi Nemek Tanulmánya szak létrejött volna. A sort lehetne folytatni, melyek mind az LMBTQI+ közösséget tették meg a diszkrimináció célpontjának. Sajnos 2019-ben nem ért véget, és valószínűsíthető, hogy a pedofil-homoszexuális törvény, a gyermekvédelmi népszavazás, vagy a kisebbségeket bemutató Meseország mindenkié című érzékenyítő könyv megsemmisítése, a transzneműek név és nemváltoztatásának betiltása, szivárványzászlók égetése, örökbefogadás ellehetetlenítése LMBTQI+ egyének számára mind-mind olyan cselekedetek, melyek egyik hatása a társadalom negatív, intoleráns attitűdjének felerősítése.

Az adatok egy elutasító, diszkriminatív társadalom képét mutatják. Egy társadalom viszont nem fejlődhet, nem lesz összetartó, nyitott, befogadó, egyszóval élhető mindaddig, míg benne minden tag nem élhet egyenlően, diszkrimináció mentesen, a társadalmi életben aktív résztvevőként.

A tendenciák (elfogadásra nyitott csoportok, társadalmi attitűdök megoszlása, oktatás, média) megértése viszont segítheti a szakpolitikát, a jogrendszert, az ehhez kapcsolódó döntéshozókat, hogy olyan stratégiákat dolgozzanak ki, melyek elősegítik, ténylegesen promotálják a békés együttélést, a társadalmi sokszínűséget szexuális orientációk és nemi identitások tekintetében is.

Irodalom

- Anthony Giddens: *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003
- Atkinson & Hilgard: *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999
- Bailey, J.M., & Pillard, R.C.: *Genetics of human sexual orientation*. Annual Review of Sex Research, 6, 126-150, 1995
- Baker, M.: *Long term love: Discover the magic*. Parents, 73, 89-91, 1993
- Bálint Eszter, Dudits Luca, Sándor Bea, Tihanyi Katalin (szerk.): *Hogyan léphetünk fel az LMBTQI és a nemileg nonkonform gyermekekkel és fiatalokkal szembeni erőszak ellen?* Háttér Társaság, Budapest, 2021
- Bauer Flóra: *Az LMBTQI témák megjelenése a hazai köznevelési tankönyvekben*. Háttér Társaság, Budapest, 2020
- Bell, A.P., Weinberg, M.S., & Hammersmith, S.K.: *Sexual preference: Its development in men and women*. Bloomington: Indiana University Press.
- Béres-Deák Rita et al.: *Útmutató az előítéletes alapú iskolai zaklatás megelőzéséhez és kezeléséhez*. Háttér Társaság, Romaversitas Alapítvány, Társaság a Szabadságjogokért, Tett és Védelem Alapítvány, Budapest, 2016.
http://iskolaizaklatas.hu/sites/default/files/iskolaizaklatas_utmutato.pdf
- Bohan, J. S.: *Psychology and sexual orientation: Coming to terms*. New York: Routledge, 1996
- Borgos Anna: *Diskurzusok a kétanyós családokról: kutatások és közbeszéd*. In: Takács Judit (szerk.): *Homofóbia Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest, 2011. 80–93. <http://mek.oszk.hu/10400/10446/10446.pdf>
- Buda Mariann, Kőszeghy Attila, Szirmai Erika: *Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős*. Educatio, 2008/3. 373–386
- Buss, D. M.: *The evolution of desire: Strategies of human mating*. New York, Basic books, 1994
- Bussey, K., & Bandura, A. (1984): *Influence of gender constancy and social power on sex-linked modeling*. Journal of Personality and Social Psychology, 47, 1292-1302, 1984
- Charles S. Carver-Michael F. Scheier: *Személyiségpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006
- Európai Bizottság: *Az LMBTIQ személyek esélyegyenlőségére vonatkozó első uniós stratégia*. Utolsó letöltés: 2022. 11. 23.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_20_2068
- European Bizottság: *Special Eurobarometer 437*. Utolsó letöltés: 2022.11.07.
https://tgeu.org/wp-content/uploads/2016/10/EU_eurobarometer_2015_437.pdf
- European Bizottság: *Special Eurobarometer 493*. Utolsó letöltés: 2022. 11. 26.
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ebs_493_data_fact_lgbti_eu_en-1.pdf
- Európai Bizottság: *Külön Eurobarométer 493. Diszkrimináció az Európai Unióban*. Utolsó letöltés: 2022. 11. 20.
file:///C:/Users/nyiri/Downloads/ebs_493_fact_hu_hu.pdf

Gregor Anikó, Rédei Dorottya: *Heteronormatív ifjúság? A magyarországi fiatalok véleménye az azonos nemű párok együttéléséről*. Socio.hu, 2015/1. DOI: 10.18030/socio

Hadas Miklós: *A hegemon maszkulinitás szociológiai konstrukciói. Férfikutatások a tudományos normalizálódás útján*. Replika, 69, 2009. december. 27–41.
<http://replika.hu/system/files/archivum/replika%2069-02%20Hadas.pdf>

Háttér Társaság: *A transznemű emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon*. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015

Háttér Társaság: *A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon*. Az LMBT-kutatás 2010 eredményei alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2015. <http://hatter.hu/kiadvanyaink/lmbt-kutatas-2010-oktatas>

Háttér Társaság: *A leszbikus, meleg és biszexuális emberek tapasztalatai az egészségügyben Magyarországon*. Kutatási beszámoló. Háttér Társaság, Budapest, 2015

Herdt, G. (Ed.): *Gay and lesbian youth*. New York, Harrington Park Press, 1989

Kereszty Orsolya: *A társadalmi nemek reprezentációjának vizsgálata a tankönyvekben*. Könyv és Nevelés, 2005/3. 56–67.

Kinsey, Alfred C. et al. 1953: *Sexual Behaviour in the Human Female*. Philadelphia: W. B. Saunders, 1953

Martin, C. H., & Halverson, C. F.: *A schematic processing model of sextyping and stereotyping in children*. Child development, 52, 1119–1134.

Mészáros György: *Tanári szerepvállalás a homofóbia elleni küzdelemben: pedagógushallgatók és LMBT emberek értelmezései*. In: Takács Judit (szerk.): *Homofóbia Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest, 2011. 175–188.

Michael Cole – Sheila R. Cole: *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006

N. Kollár Katalin, Szabó Éva: *Pszichológia pedagógusoknak*. 28. fejezet, 24. A nemek kérdése – szexualitás az iskolában. Osiris Kiadó, Budapest, 2004

Ombudsmani jelentés a nem- és névváltoztatás szabályaival összefüggésben. Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, 2016.
<http://www.ajbh.hu/documents/10180/2500969/Jelent%C3%>

Pew Research Center: *The Global Divide on Homosexuality Persists*. Utolsó letöltés: 2022. 11. 23. <https://www.pewresearch.org/global/2020/06/25/global-divide-on-homosexuality-persists/>

Plummer, Kenneth: *Sexual Stigma: An Interactive Account*. London, Routledge and Kegan Paul, 1975

Rédei Dorottya, Kövesi Györgyi: *Genderelmélet dióhéjban*. In: *MM és gender. Elmélet és gyakorlatok az MM-önkéntes óraadók képzéséhez*. Labrisz Leszbikus Egyesület és Szimpozion Egyesület, Budapest, 2014.
<https://labrisz.hu/content/common/attachments/10.pdf>

Rédei Dorottya. „...én az olyanokat értem meg, akik nem tehetnek róla.” *Középiskolás heteroszexuális diákok diskurzusai a melegség kialakulásáról*. In: Takács Judit (szerk.): *Homofóbia Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest, 2011. 140–151.

Rédei Dorottya: „Sok újat nem mondtak. Mi már mindent tudunk erről.” *Az iskolai szexuális nevelés és a középiskolás lányok szexualitása*. In: Kozma, T., Perjés, I. (szerk.): *Új Kutatások a neveléstudományokban*, 2011. MTA Pedagógiai

- Tudományos Bizottsága, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. 313–329
- Rédai Dorottya: *Genderdichotómia a szexuális öröm diskurzusaiban*. Socio.hu, 2015/1. DOI: 10.18030/socio.hu.2015.1.188
http://socio.hu/uploads/files/2015_1/redai.pdf
- Rédai Dorottya-Kövesi Györgyi: *Még mindig tabu? LMBT személyek az iskolában*. Labrisz Leszbikus Egyesület, 2018
- Sándor Bea (szerk.): *„Mi vagyunk a család, a biztonság, az otthona.” Leszbikus anyák, meleg apák és „pótapák”*. Inter Alia Alapítvány, Budapest, 2010
- Sándor Bea (szerk.): *Támogató barátok, tehetetlen intézmények*. Az LMBTQI diákok iskolai tapasztalatai Magyarországon az Országos Iskolai Környezet Kutatás alapján. Háttér Társaság, Budapest, 2019
- Savin Williams, R. C.: *Gay and lesbian youth: Expressions of identity*. New York, Hemisphere, 1990
- Smith, P. K., Morita Y.: *The nature of school-bullying: A cross-national perspective*. London, Routledge, 1999
- Takács István Károly: *A homofóbia nyomai a magyar közoktatásban – Egy szegedi vizsgálat tanulságai*. In: Takács Judit (szerk.): *Homofóbia Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest, 2011.
- Takács Judit: *Előítélet és megkülönböztetés az iskolában: Leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok iskolai tapasztalatai Európában*. Educatio, 2007/1. 67–83.
- Takács Judit, Szalma Ivett: *Homofóbia és az azonos nemű partnerkapcsolatok intézményesítettsége Európában*. Szociológiai Szemle, 2012/1. 61–88.
- Tihanyi Katalin: *Iskolai zaklatás és kirekesztés*. Szakemberek tapasztalatai a 2019/20-as tanévben. Háttér Társaság, Budapest, 2020
- Troiden, R. R.: *The formation of homosexual identities*. In L. D. Garnets & D. C. Kimmel (Eds.) *Psychological perspectives on lesbian and gay male experiences* (pp.191-217), New York, Columbia University Press, 1993
- Vass, Anthony A.: *Aids. A Plague in Us. A Social Perspective on the Condition and its Social Consequences*. Venus Academicus, 1986
- Whitam, F.L., Diamond, M., & Martin, J.: *Homosexual orientation in twins: A report on 61 pairs and three triplet sets*. Archives of Sexual Behavior, 22, 187-206, 1993

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet – KÉRDŐÍV- részlet

Túlélni az osztályban - attitűdvizsgálat

*Kötelező

1. *Hány éves vagy?**

2. *Milyen iskolába jársz? Válaszd ki! (Típus szerint)**

8 osztályos általános

8 osztályos gimnázium

6 osztályos gimnázium

3. *Milyen iskolába jársz? Válaszd ki! **

állami fenntartású

egyházi

alapítványi (magán)

4. *Mennyien járhatnak az iskoládba? **

kevesebb mint 200 tanuló

201 és 500 között

501 és 1000 között

1001 és 1500 között

1500-nál több tanuló

nem tudom

5. *Területileg hol található az iskolád?**

Budapesten és agglomerációjában (vonzáskörzetében)

nagyvárosban (100.000 lakos felett)

városban

faluban

községben

6. *Mi a nemed? Jelöld a rád vonatkozót!**

fiú

lány

egyéb

7. *Jársz-e templomba? **

igen

nem

8. *Mit gondolsz, hány közeli barátod lehet?**

nincs

egy

kettő

háromnál is több

9. *Fontos számodra a közeli barátaidnak a véleménye?**

igen

nem

10. *Milyen típusú családban élsz?**

1 szülő (vagy anya, vagy apa)

2 szülő (apa, anya)

több generációs (nagy szülőikkel együtt)

azonos nemű szülők (szívárvány család)

egyéb

11. *Véleményed szerint, kik azok, akik nem érezhetik magukat biztonságban? Mit gondolsz? Többet is jelölhetsz!**

aki rosszul tanul

akinek a súlya vagy a mérete eltér a többiekétől

fiúsan viselkedő lány

lányosan viselkedő fiú

aki szegény családból jön

akinek nem fehér a bőrszíne

aki nem magyar

aki nem magyarul beszél

aki fogyatékkal él

aki vallásos

lány, aki fiúnak érzi magát

fiú, aki lánynak érzi magát

12. *Van olyan hely az iskolában, ahol nem érezhetik magukat biztonságban a gyerekek? Több választ is jelölhetsz!**

folyosó

lépcső

öltöző

tornaterem

büfé

sportpálya

kollégium

parkoló

más hely

nincs olyan hely az iskolában, ahol gyerekek bántanak gyerekeket

13. *Ha tudod, mit jelent az LMBTQI, honnan szereztél információt? Többet is választhatsz!**

szüleim

barátaim

internet

újság

televízió

szórólap

tanárain

iskolai tanórán

tankönyv

nem hallottam róla

14. *Mit gondolsz, miért nem kérnél segítséget egy felnőttől?**

Úgy sem segítenek

Homofóbok, transzfóbok a tanárok

Féltem a biztonságomat, nehogy végül engem bántsanak

Inkább én védem meg

Zavarban vagyok ilyenkor

De, szólok nekik

15. *Kérlek jelöld egy 5-ös skálán, hogy a kortársaidkal való kapcsolataidban mit jelentenek az alábbi kijelentések! Jelöld! 1 - (nem igaz), 5 - (teljesen igaz) **

Egy LMBTQI osztálytársnak nagyon fontos, hogy legyenek barátai.

Egy meleg fiú támogató tanárok nélkül állandó veszélynek van kitéve.

Egy transzszexuális fiatal nem kap segítséget a magyar iskolákban.

Nyugat-Európában és Amerikában elfogadóbbak az emberek.

Egy LMBTQI tanulónak nincsenek jogai.

Az osztálytársak meg tudják védeni LMBTQI társukat.

Nem jó, ha a közösségben van LMBTQI gyerek.

Szexuális másság miatt nem lenne szabad másokat bántani.

Egy LMBTQI gyereknek ugyanolyan jogai vannak, mint nekem.

Egy LMBTQI osztálytársnak nagyon fontos, hogy legyenek barátai.

Egy meleg fiú támogató tanárok nélkül állandó veszélynek van kitéve.

Egy transzszexuális fiatal nem kap segítséget a magyar iskolákban.

Nyugat-Európában és Amerikában elfogadóbbak az emberek.

Egy LMBTQI tanulónak nincsenek jogai.

Az osztálytársak meg tudják védeni LMBTQI társukat.

Nem jó, ha a közösségben van LMBTQI gyerek.

Szexuális másság miatt nem lenne szabad másokat bántani.

Egy LMBTQI gyereknek ugyanolyan jogai vannak, mint nekem.

2. sz. melléklet – SZOCIOMETRIA- KÉRDÉSEK

1. Amennyiben az osztály klubdelutánt rendezne, ki lenne szerinted a legalkalmasabb ennek megszervezésére?

2. Amennyiben az osztály többnapos utazásra indulna vonattal te kivel utaznál szívesen egy fülkében?

3. Ki az az osztálytársaid közül, aki valamilyen területen (tudomány, művészet vagy egyéb) véleményed szerint kiemelkedően tehetséges?

4. Ha az osztály döntőbírárságot alakítana kisebb fegyelmi ügyek megtárgyalására, kiket jelölnél a bíróság tagjaiul?

5. Az iskola elvégzése után is ki az akivel szívesen barátkoznál?

6. Ha nehéz élethelyzetben lennél, kínos ügybe keverednél, kikhez fordulnál baráti segítségért az osztálytársaid közül?
7. Ha az osztályfőnök váratlan távolléte miatt a tanulók közül kellene őt valakinek helyettesítenie, ki lenne szerinted erre a legalkalmasabb?
8. Kivel töltenél szívesen egy vasárnapot az osztálytársaid közül?
9. Kik azok az osztálytársaid közül, akiknek a viselkedése sokaknak tetszik, akiknek a viselkedését sokan követik véleményed szerint?
10. Mit gondolsz? Egy diáksparlamentben ki képviselné legjobban az osztálytársaid közül?

3. sz. melléklet – Általános attitűdök az LMBTQI+ közösséggel kapcsolatosan 2015 és 2019-ben

<u>Elfogadó-támogató attitűdök változása</u>	1. LMBTQI+ egyének ugyanolyan jogokkal rendelkezzenek, mint heteroszexuális társaik. 2015 / 2019	2. Semmi gond nincs azzal, ha két azonos nemű személy szexuális kapcsolatot létesít. 2015 / 2019	3. Azonos neműek közötti házasságot egész Európában engedélyezni kellene. 2015 / 2019
<i>Svédország</i>	95% / 98%	93% / 95%	90% / 92%
<i>Hollandia</i>	96% / 97%	91% / 92%	91% / 92%
<i>Olaszország</i>	72% / 68%	61% / 59%	55% / 58%
<i>Ausztria</i>	70% / 70%	67% / 65%	62% / 66%
<i>Magyarország</i>	49% / 48%	44% / 41%	39% / 33%
<i>Bulgária</i>	51% / 39%	27% / 20%	17% / 16%

<u>Elutasító attitűdök változása 2019-ben (EU-s adat: 2015-ben az elutasítók aránya: 10-20% közötti)</u>	1. LMBTQI+ egyének ugyanolyan jogokkal rendelkezzenek, mint heteroszexuális társaik. 2019	2. Semmi gond nincs azzal, ha két azonos nemű személy szexuális kapcsolatot létesít. 2019	3. Azonos neműek közötti házasságot egész Európában engedélyezni kellene. 2019
<i>Svédország</i>	2%	5%	6%
<i>Hollandia</i>	3%	8%	8%
<i>Olaszország</i>	27%	34%	35%
<i>Ausztria</i>	26%	30%	30%
<i>Magyarország</i>	48%	41%	61%
<i>Bulgária</i>	45%	20%	74%

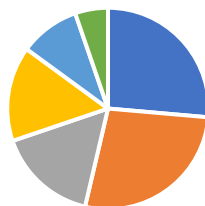
4. sz. melléklet – LMBTQI+ egyének megítélése betöltött politikai pozíció alapján

Elfogadás - mértéke 2015-ben

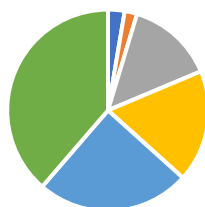
■ Svédország ■ Hollandia ■ Olaszország ■ Ausztria ■ Magyarország ■ Bulgária

Elfogadás mértéke 2019-ben

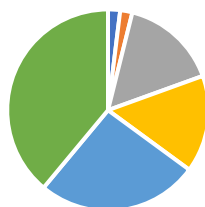
■ Svédország ■ Hollandia ■ Olaszország ■ Ausztria ■ Magyarország ■ Bulgária

Elutasítás mértéke 2015-ben

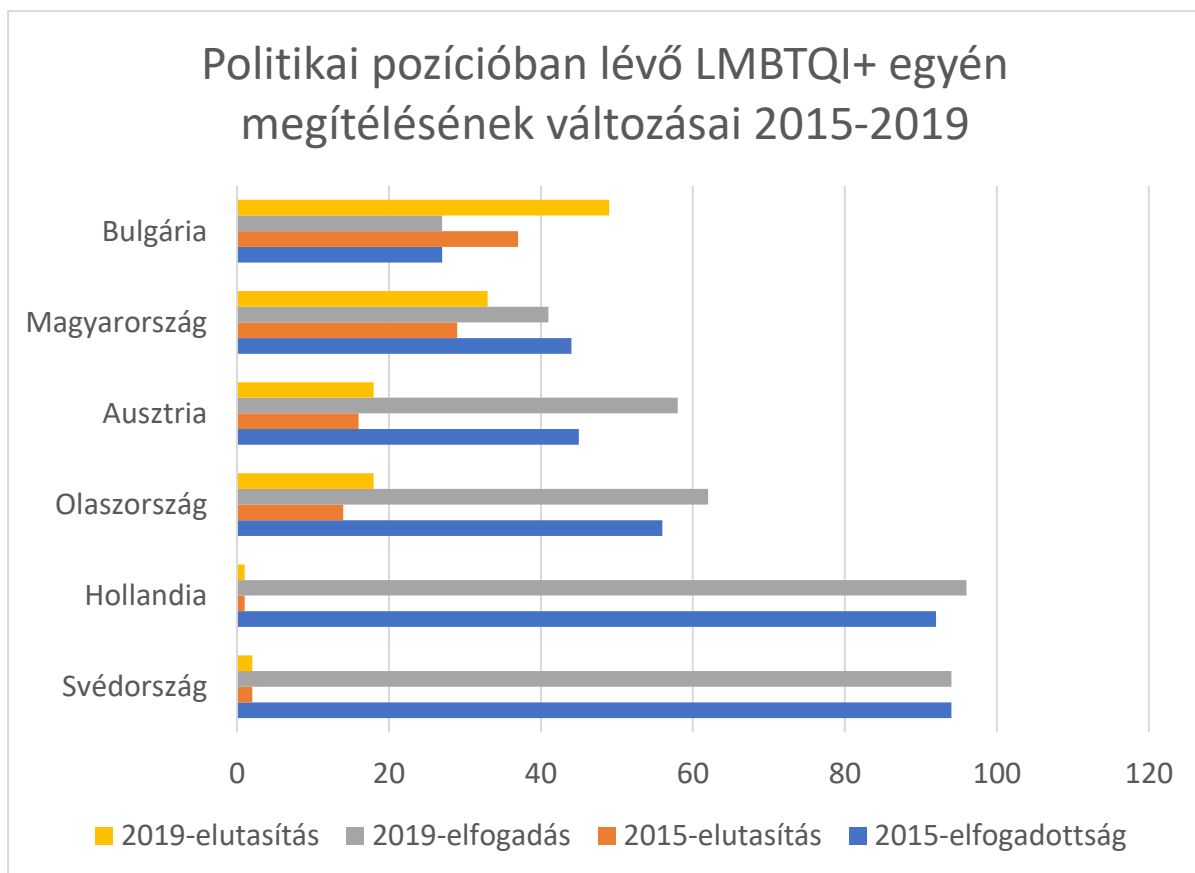
■ Svédország ■ Hollandia ■ Olaszország ■ Ausztria ■ Magyarország ■ Bulgária

Elutasítás mértéke 2019-ben

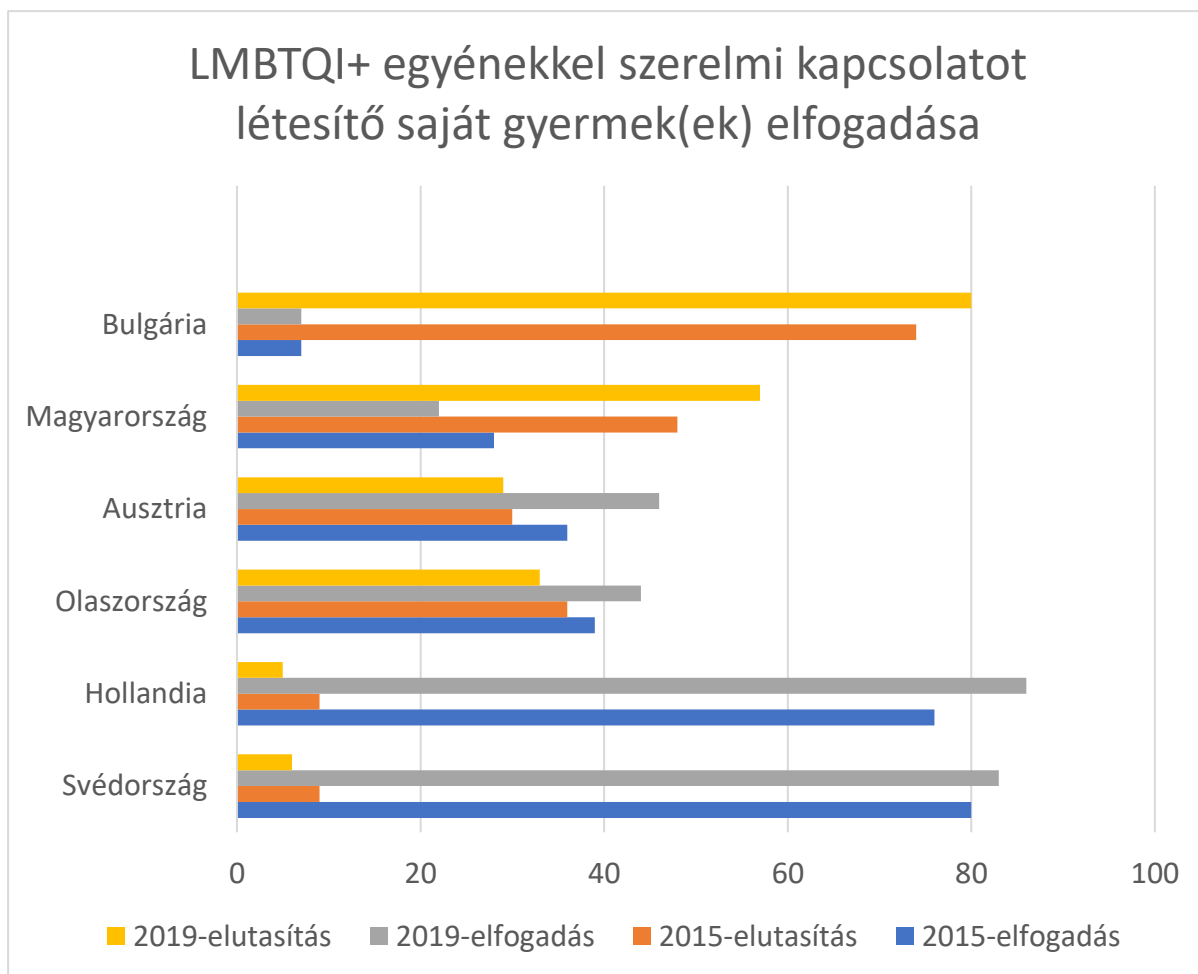

■ Svédország ■ Hollandia ■ Olaszország ■ Ausztria ■ Magyarország ■ Bulgária

5. sz. melléklet – LMBTQI+ egyének, mint munkahelyi kollégák társadalmi elfogadottságának változásai, 2015-2019 között az Eurobarométer mérések alapján

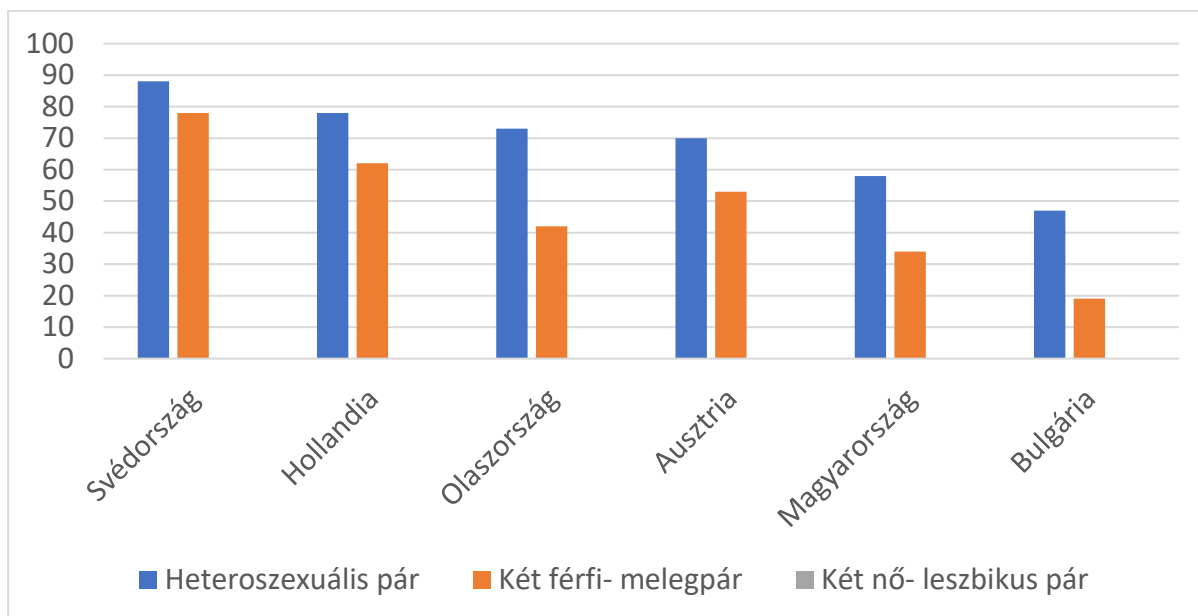

6. sz. melléklet - Saját gyermek(ek) támogatottságának vagy elutasításának arányai, amennyiben
LMBTQI+ egyénnel létesít(enek) szerelmi kapcsolatot

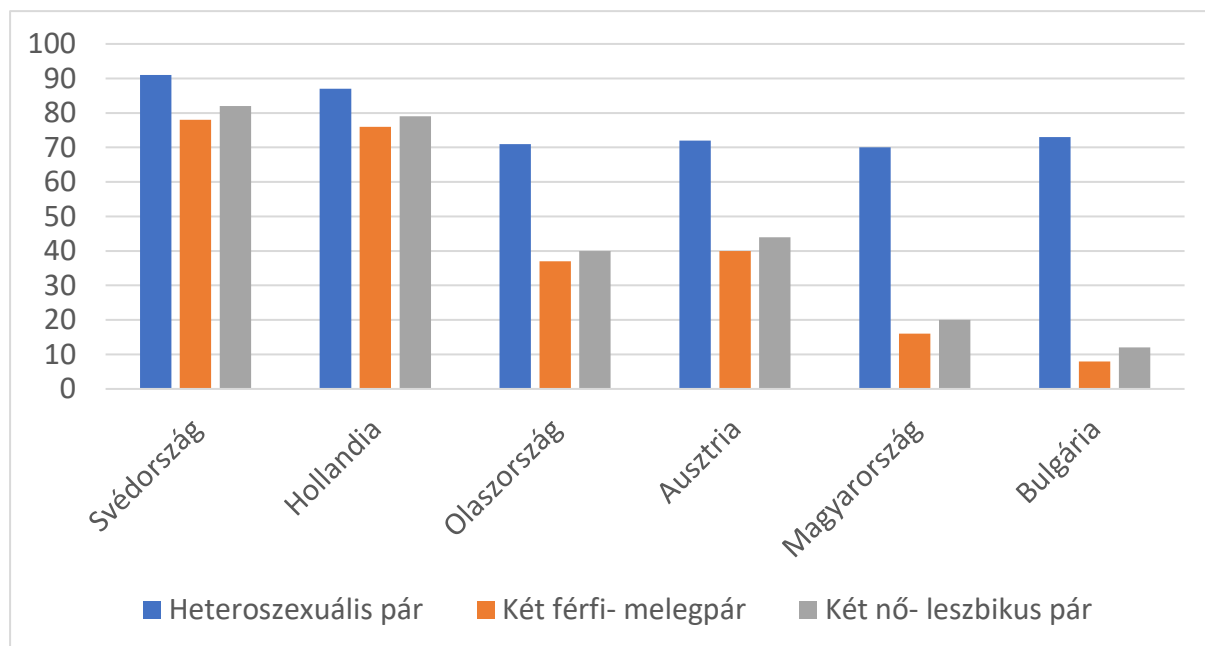

7. sz. melléklet – Szerelem kinyilvánításának társadalmi elfogadása heteroszexuális, homoszexuális és leszbikus párok esetén (2015, 2019)

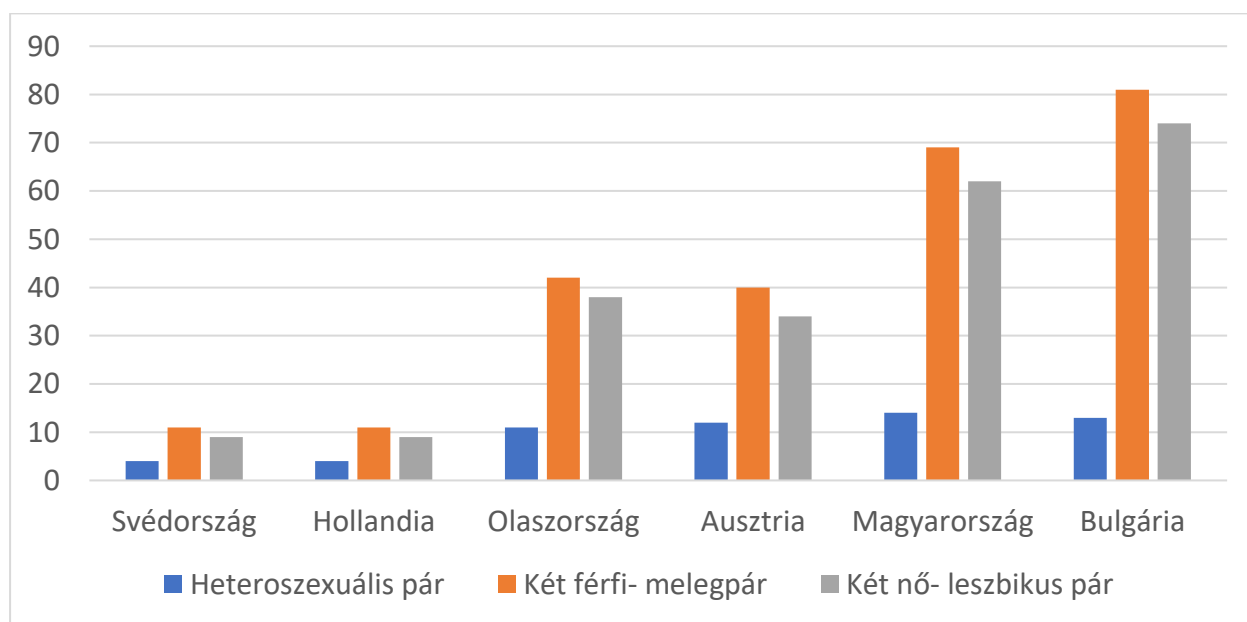
Eltérő szexuális orientációjú párok nyilvános jelenlétének elfogadása- 2015.

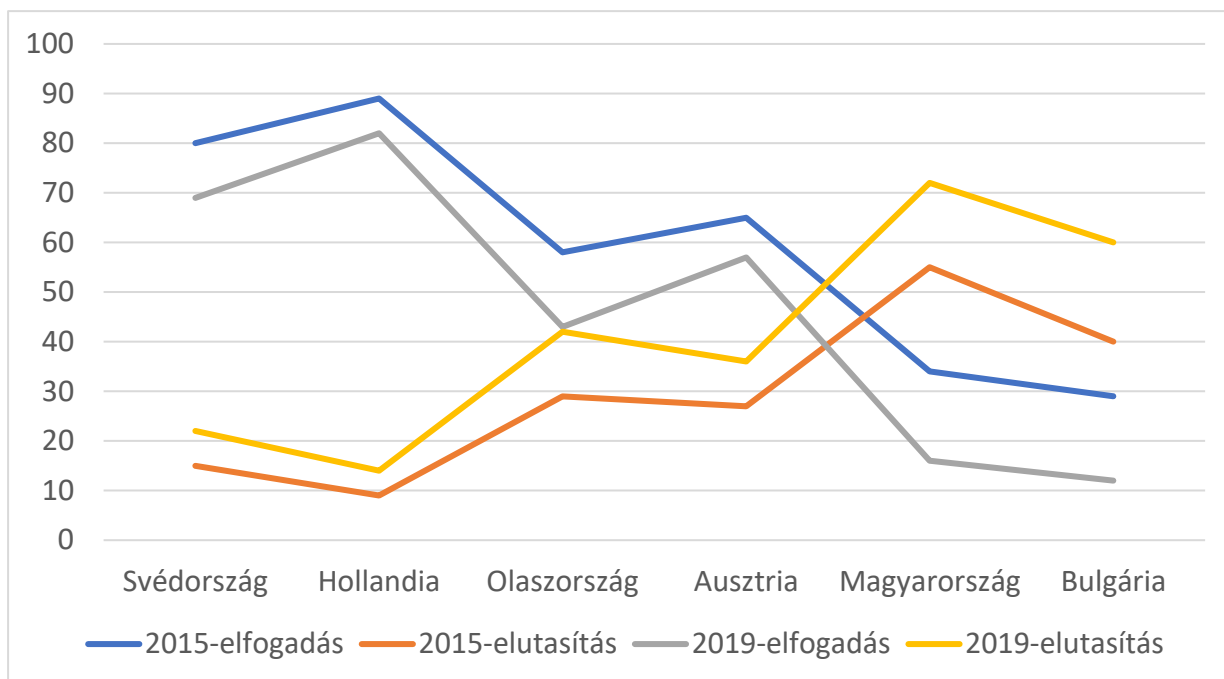
Eltérő szexuális orientációjú párok nyilvános jelenlétének elfogadása- 2019.

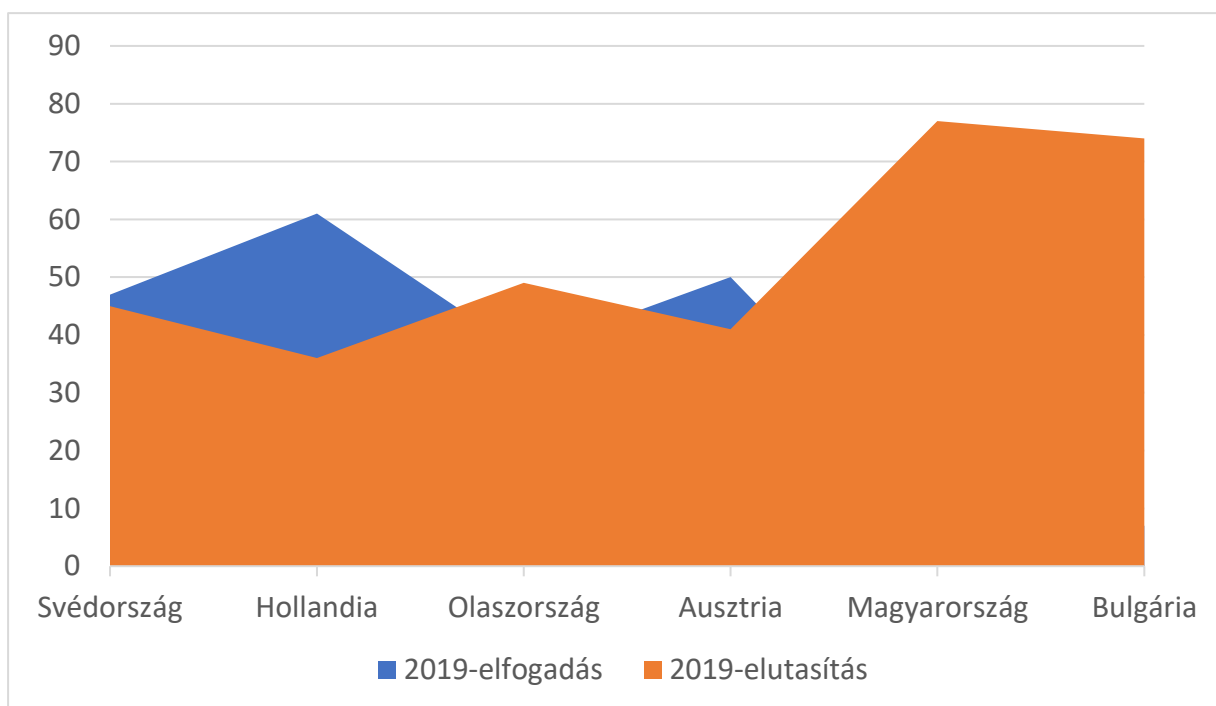
Eltérő szexuális orientációjú párok elutasítottsága – 2019.

8. sz. melléklet – Társadalmi elfogadása a transzneműség állampolgári dokumentumokban való feltüntetésének, annak legalizálásával kapcsolatban. 2015-2019

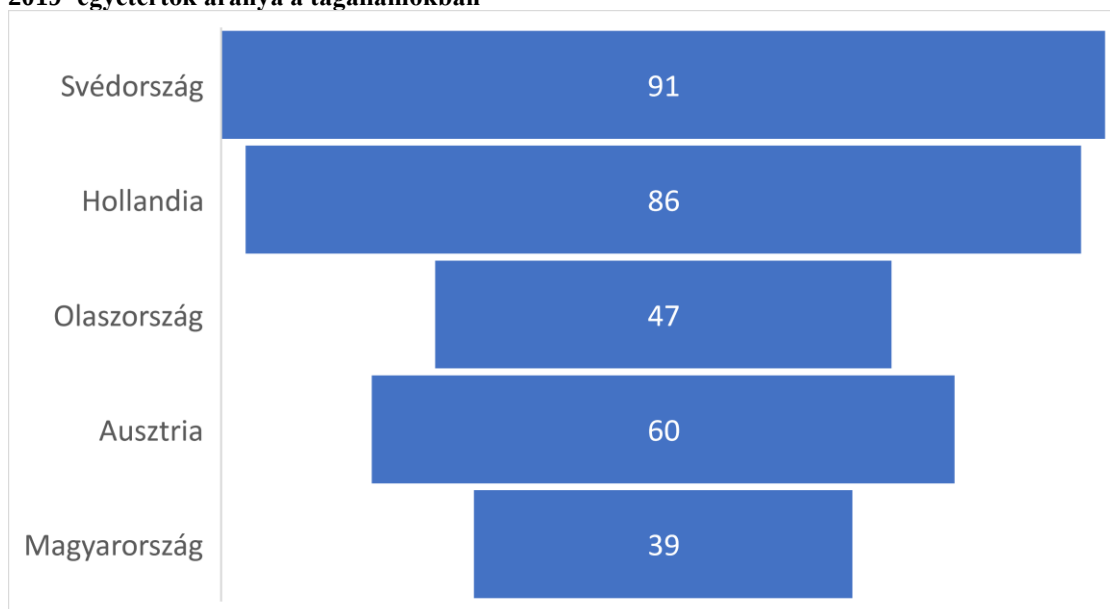

9. sz. melléklet – A férfi és nő nemek választása mellett a 3. nem bevezetésének társadalmi elfogadottsága

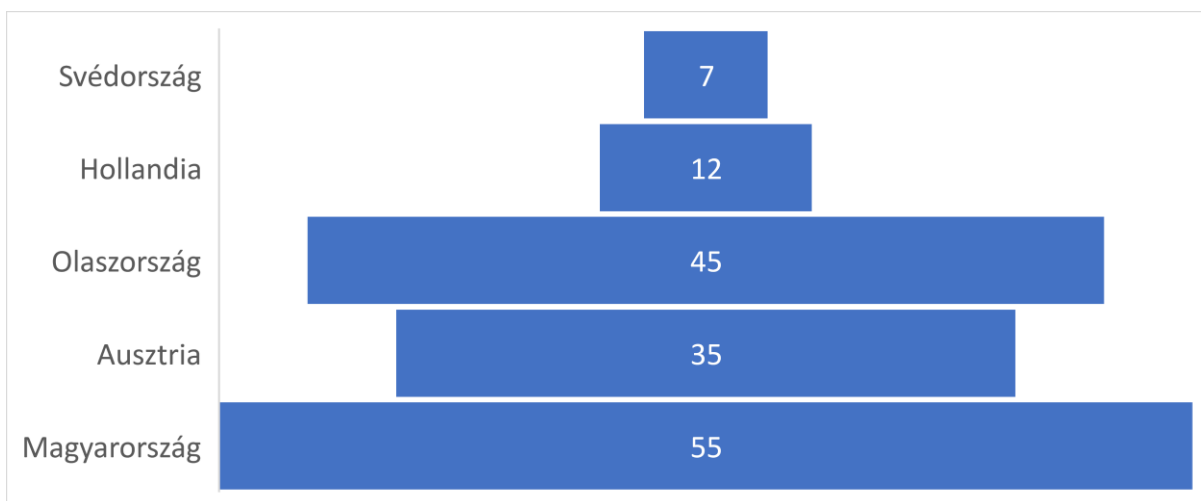

10. sz. melléklet – 2019. Egyetért Ön azzal vagy sem, hogy az iskolai tananyagoknak, tanóráknak tartalmaznia kell az LMBTQI+ ismereteket is?

2019- egyetértők aránya a tagállamokban

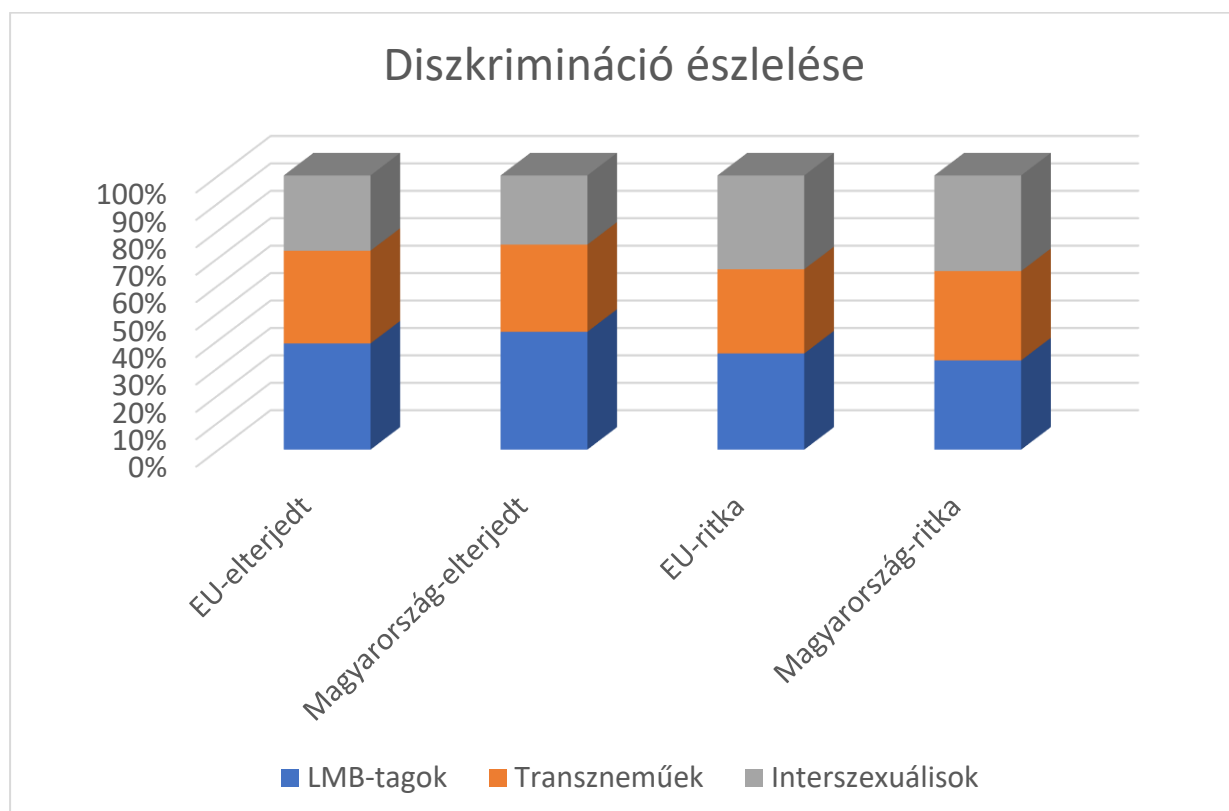

2019- nem egyetértők aránya a tagállamokban

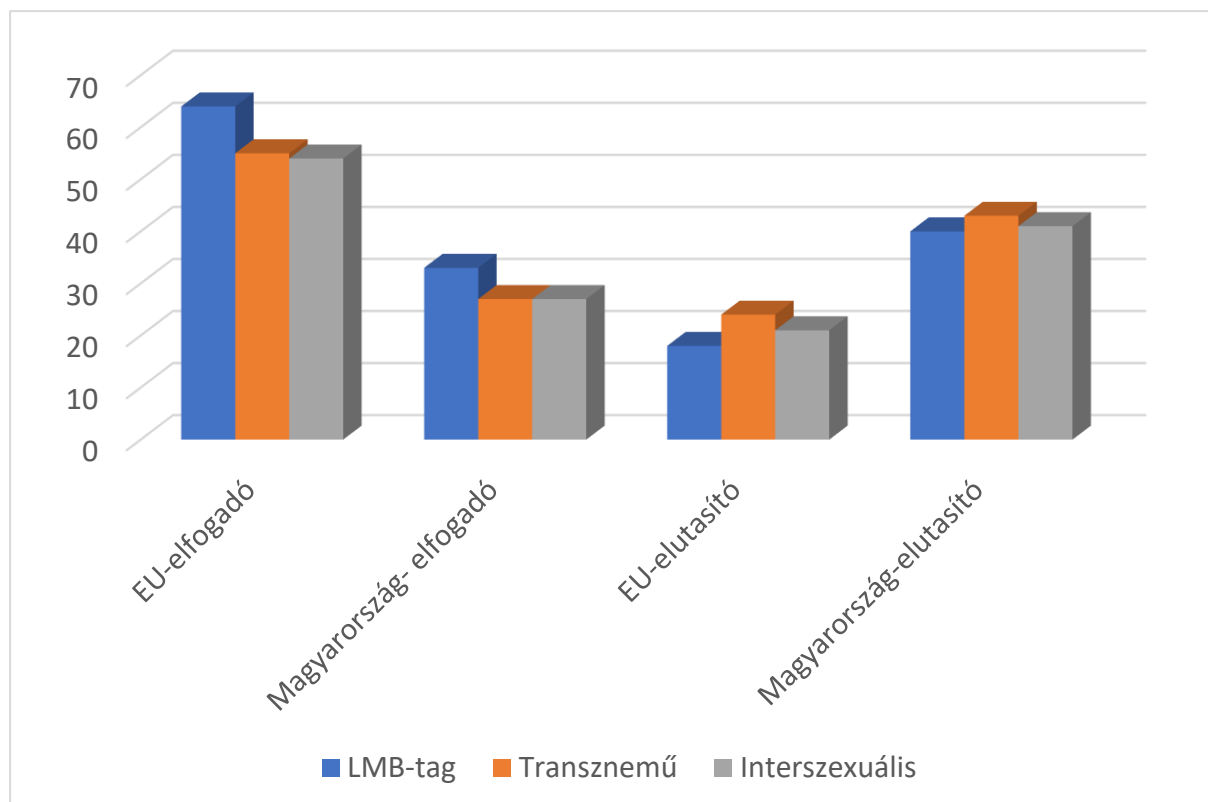

11. sz. melléklet – Vélemények a diszkriminációról

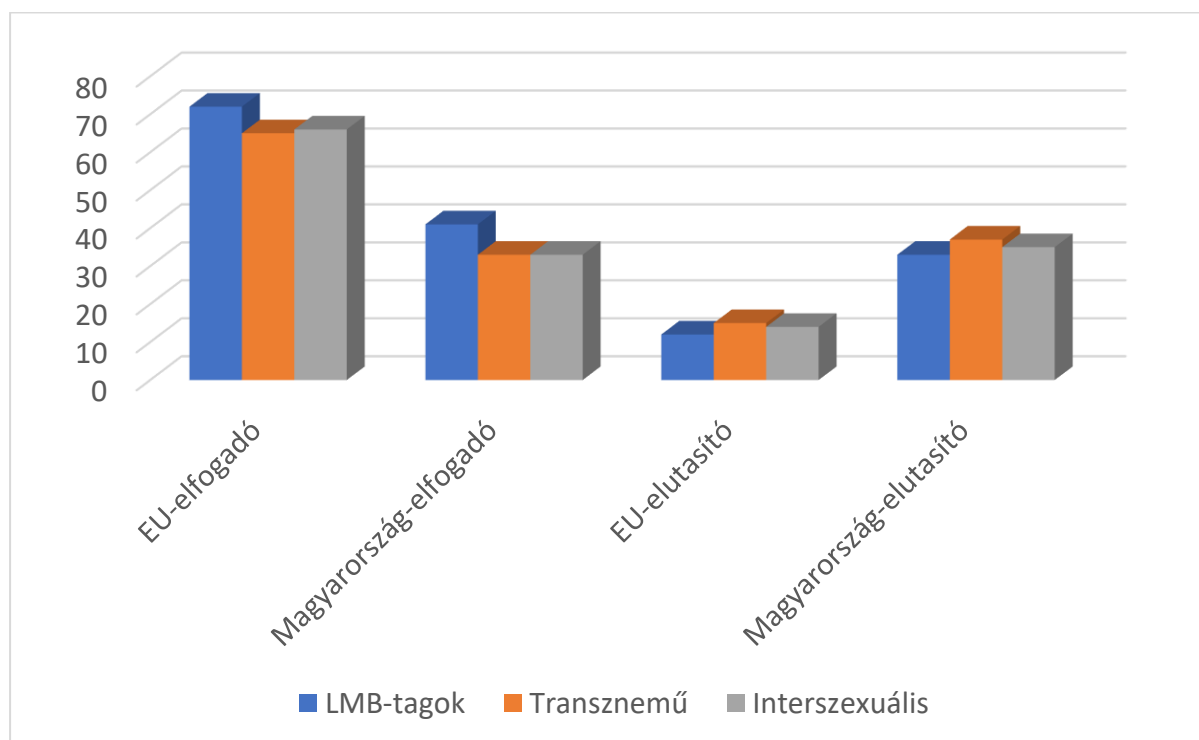
a. Diszkrimináció elterjedtségének megítélése Magyarországon és az Eu-ban, 2019-ben

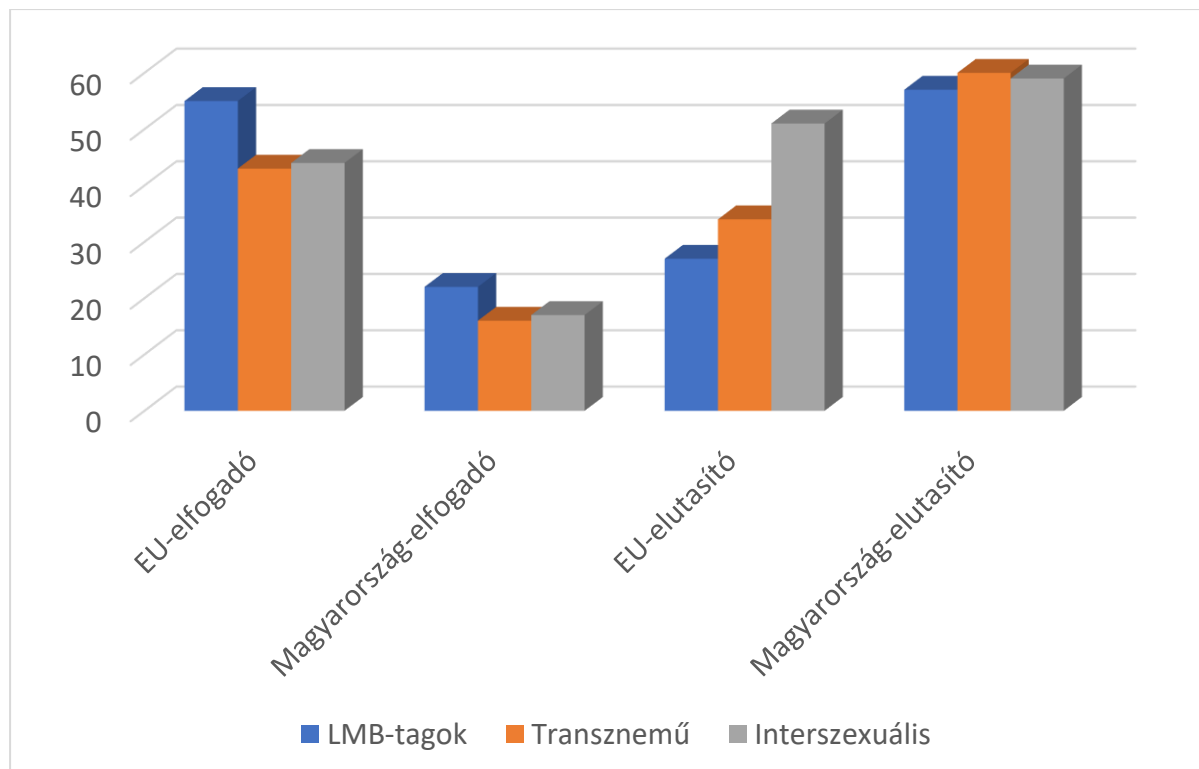
b. Társadalmi elfogadása egy LMBTQI+ egyén magas politikai pozícióban – 2019.

c. LMBTQI+ egyének elfogadása munkahelyi kollégaként 2019-ben.

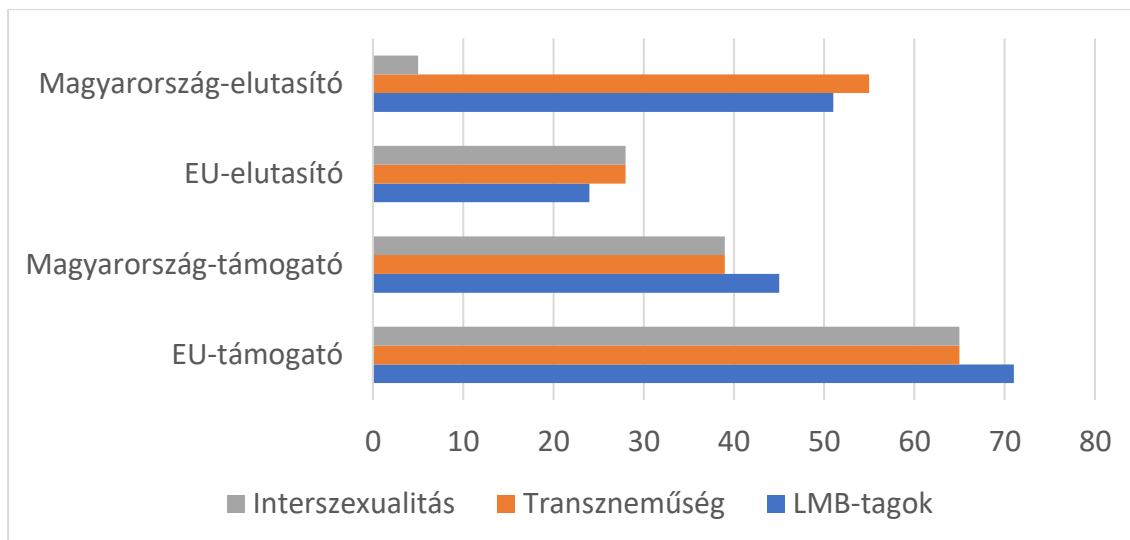

d. LMBTQI+ közösséghez tartozó saját gyermek elfogadásának mértéke 2019-ben.

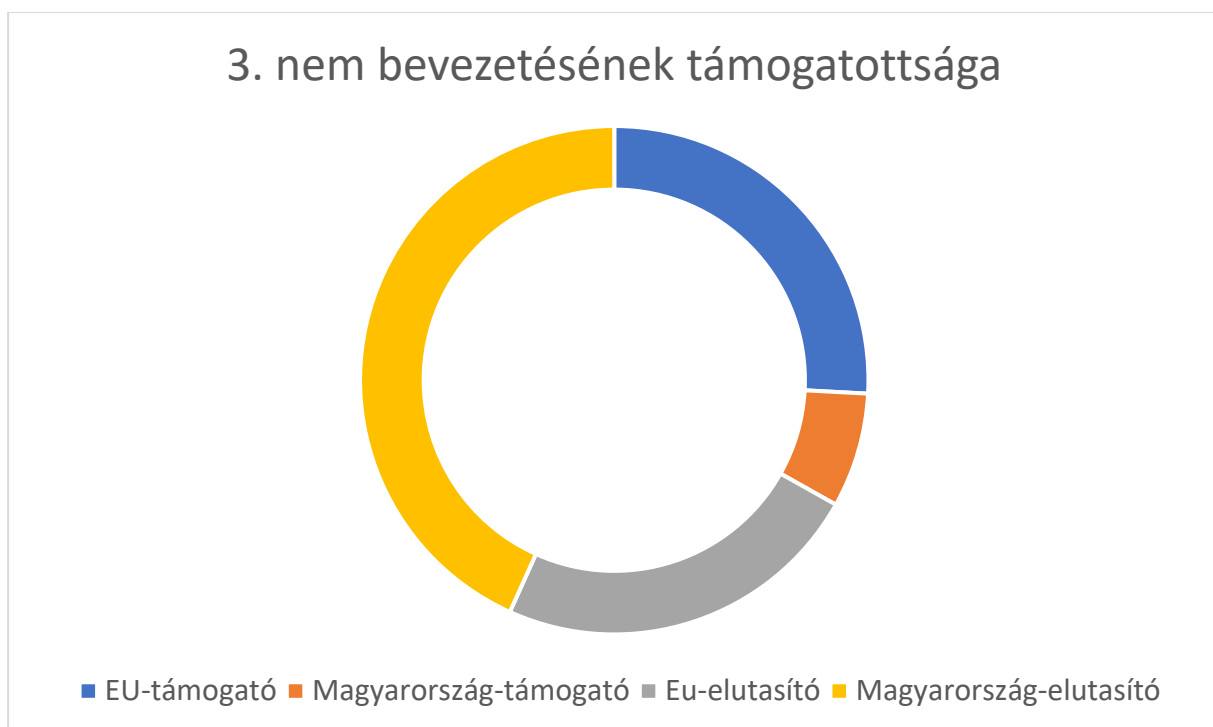

12. sz. melléklet – Hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem

- a. Támogatók és elutasítók aránya azon állítással kapcsolatban, mely szerint az iskolákban tanítani kellene az LMBTQI+ közösségről 2019-ben.

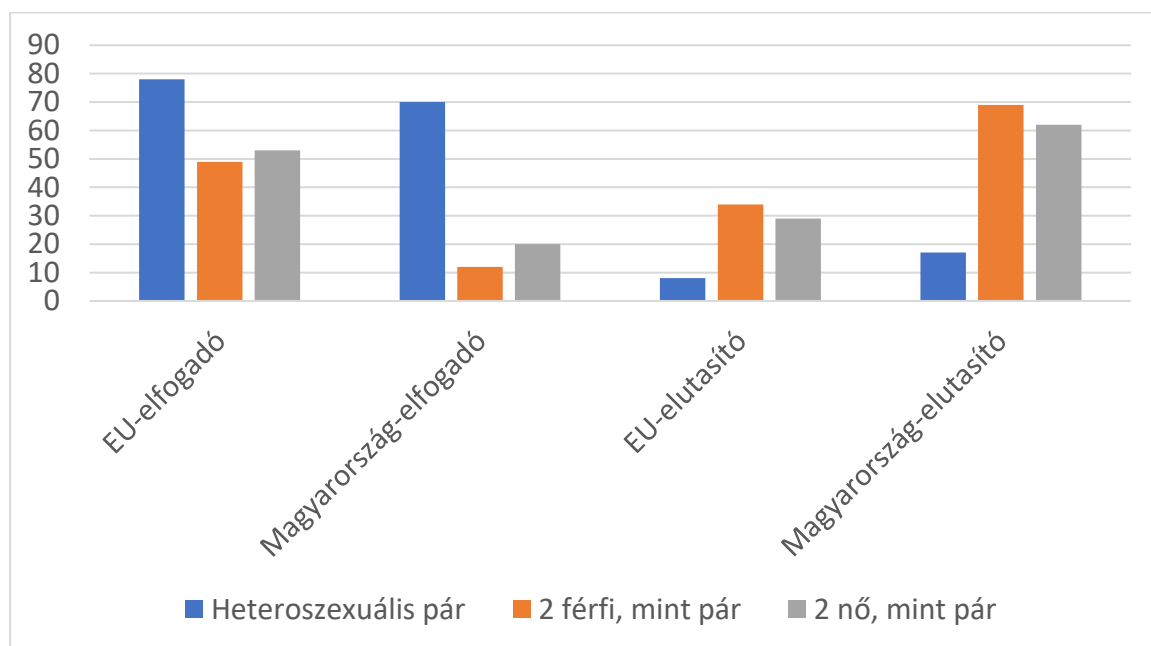

- b. Ön szerint be kellene vezetni a férfi vagy nő válaszadás mellett egy 3. kategóriát is (egyéb, nem válaszol, transznemű)?

13. sz. melléklet – LMBTQI+ közösség jogaival, coming out-jával kapcsolatos attitűdök 2019-ben az EU-ban és Magyarországon

a. Nyilvánosan megjelenő párkapcsolat elfogadása szexuális orientációk alapján 2019-ben.

b. Jogok biztosítása az LMBTQI+ közösségnek (attitűdök 2019-ben az EU-ban és Magyarországon)

